

KOTIA KOHTI

Pitkääaikaisasunnottomien kokemuksia
asumispalveluyksikössä asumisesta

Miina Pellinen ja Katja Peltola

KOTIA KOHTI

Pitkääaikaisasunnottomien kokemuksia
asumispalveluyksikössä asumisesta

Miina Pellinen ja Katja Peltola
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK) + diakoni
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Pellinen Miina & Peltola Katja. Kotia kohti Pitkäaikaisasunnottomien kokemuksia asumispalveluysikössä asumisesta. Helsinki, syksy 2013, 60 s., 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma sosionomi (AMK) ja diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto sosionomi (AMK) – diakoni.

Opinnäytetyössä kuvataan Sininauha-Asuntojen Ruusulankatu 10 asumispalveluysikössä asuvien asukkaiden toiveiden ja odotuksien täyttymistä asumispalveluysikössä asumisesta sekä yleisesti tuetusta asumisesta. Aihe on valittu Diakonia-ammattikorkeakoulun aihevälityksen kautta.

Tässä tutkimuksessa käytettävä aineisto pohjautuu kuuden asumispalveluysikön asukkaan haastatteluihin. Haastateltavista oli nainen ja viisi oli miehiä. Haastattelut toteutettiin loppukesästä ja alkusyksystä 2013. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja haastattelumetodina käytettiin puolistrukturoitua teema-haastattelun mallia, joka mahdollisti sen, että asukkaiden ääni pääsi haastattelussa aidosti kuuluviin.

Haastattelukysymyksien teemat käsittelivät yleisesti asunnottomuutta, tuettua asumista, sosiaalipalveluita Helsingissä, Sininauha-Asuntoja, Ruusulankadun asumispalveluysikköä, asukkaiden hengellisiä tuntemuksia sekä tulevaisuuden toiveita. Kaikki haastattelut tallennettiin ja litteroitiin tutkimusta varten asukkaiden suostumuksella.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että asukkaat olivat melko tyytyväisiä Ruusulankadun asumispalveluysikköön, sen henkilökuntaan ja tarjoamaan tuettuun asumiseen. Haastateltavat selviytyivät melko hyvin ja itsenäisesti omasta arjestaan, mutta kokivat positiivisena henkilökunnan jatkuvan paikallaolon. Osa haastateltavista oli valmis jatkamaan vähemmän tuettujen asumispalveluiden piiriin.

Asiasanat: asunnottomuus, tuettu asuminen, asumispalveluysikkö, tulevaisuus

ABSTRACT

Pellinen Miina & Peltola Katja. "Closer to Home" The experiences long term homeless people have for living in a sheltered home. 56 p., 3 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Fall 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services and Option in Diaconial Social Work: Bachelor of Social Services.

The goal of the thesis is to describe how the wishes and expectations of the long term homeless people who moved to the sheltered home came true and to report how they have experienced supported living in general. The setting of this thesis is Ruusulankatu 10 sheltered home which is built and run by a foundation called Sininauha-Asunnot. The theme for this research has been chosen through Diaconia University.

All the data used in this research is based on six interviews by people who live in Ruusulankatu 10. From the people that we interviewed one was a woman and other five were men. The interviews took place in the end of the summer and beginning of the fall in 2013. A qualitative research method was used in this thesis and in the interviews we used a half-structured theme method. With this interviewing method we wanted to make sure that the people who took part in these interviews were truly heard.

The themes of the interviews questions concerned homelessness overall, supported living in a sheltered home, other social services in Helsinki, the foundation Sininauha-Asunnot, Ruusulankatu's sheltered home where the residents lived at the moment, their spiritual need and concerns and also hopes for their future. All the interviews were recorded and transcribed afterwards with the permission from the interviewees.

The results of the research show that the residents were quite satisfied with Ruusulankatu's sheltered home, its staff and all the support they offered. The interviewed residents also coped with their normal lives quite independently but yet they appreciated that the staff was present around-the-clock. Some of the interviewees were ready to continue and move to less supported living format.

Key words: Homelessness, supported living, sheltered home, future change

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 ASUNNOTTOMUUS	9
2.1 Asunnottomuus ilmiönä	9
2.2 Asunnottomuuteen vaikuttavat tekijät	10
2.3 Yhteiskunnasta syrjäytymisen vaara.....	13
2.4 Pois asunnottomuuden kierteestä	14
2.5 Asunto ensin -periaate	15
2.6 Asunnottomuuden ennaltaehkäisy	16
3 TUETTU ASUMINEN	19
3.1 Tuetun asumisen vaikutukset	19
3.2 Tuetun asumisen haasteet ja itsenäinen asuminen	21
3.3 Toimintaa ohjaava lainsäädäntö.....	22
4 KIRKON DIAKONIA TYÖ JA ASUNNOTTOMUUS	24
4.1 Diakonian perustehtävä.....	24
4.2 Diakonian auttava voima	25
4.3 Ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen diakoniatyössä	27
5 TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	29
5.1 Sininauha-Asunnot	29
5.2 Ruusulankadun asumispalveluyksikkö	30
5.3 Ruusulankadun tukipalvelut.....	31
5.4 Töölön Ruusu -hanke	32
5.5 Aikaisemmat tutkimukset	33
6 TUTKIMUSPROSESSI	36
6.1 Tutkimuksen tavoitteet	36

6.2 Haastateltavat asumispalveluyksikön asukkaat.....	36
6.3 Aineiston analyysi ja tutkimusmenetelmät.....	37
7 RUUSULANKATU 10 JA ASUKKAIDEN KOKEMUKSET	39
7.1 Haastateltavat	39
7.2 Asunnottomuuden syitä.....	40
7.3 Asukkaiden kokemukset Ruusulankadulla asumisesta	42
7.4 Ruusulankadun työmallit.....	43
7.5 Tuettu asuminen	44
7.6 Hengellisyiden merkityksellisyys	47
7.7 Tulevaisuuden näkemykset	48
8 POHDINTA	50
8.1 Johtopäätökset.....	50
8.2 Jatkotutkimusehdotukset.....	51
8.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	52
8.4 Opinnäytetyön prosessin pohdinta.....	54
LÄHTEET	56
LIITE 1: Tutkimuskysymykset ja haastattelukysymykset.....	61
LIITE 2: Asuntolaohjaajien informointikirje	63
LIITE 3: Kirjallinen haastattelulupa.....	64

1 JOHDANTO

On vaikeaa kuvitella syrjäytyneempää ja enemmän yhteiskunnan marginaalissa elävää ihmisryhmää, kuin pitkäaikaisasunnottomat (Grandfelt ym. 2007, 7.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on asukaslähtöisten haastatteluiden avulla kartoittaa päihdeongelmaisten ja pitkäaikaisasunnottomien kokemuksia Ruusulankatu 10 tuetun asumisen asumispalveluysiköstä Töölöstä. Ruusulankadulle ensimmäiset asukkaat muuttivat syksyllä 2012 ja asumispalveluysikkö on osa Helsingin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämis- ja poisto-ohjelmaa. Opin- näytetyössä tutkimme, kuinka asukkaiden odotukset ja toiveet tuetusta asumi- sesta ovat toteutuneet Ruusulankadulle muuttamisen jälkeen ja miten asumis- palveluysikön arki ja työmallit ovat käytännössä lähteneet toimimaan. Haastat- teluissa kartoitimme myös haastateltavien kokemuksia ja näkemyksiä asunnot- tomuudesta yleisesti ja tutkimme, kuinka Ruusulankadulla asuminen oli vaikut- tanut haastateltavien elämäntilanteeseen.

Opinnäytetyöaihe valikoitui Diakonia-ammattikorkeakoulun aihevälityksen kaut- ta. Diakonia-ammattikorkeakoulusta valmistui keväällä 2013 samasta aiheesta opinnäytetyö ”Uusien asukkaiden odotukset Ruusulankadun asumispalveluysi- köstä” (Honkakoski ja Marjanen, 2013) ja Sininauha-Asunnot toivoi aiheeseen jatkotutkimusta. Yhteistyö Sininauha-Asuntojen kanssa onnistui hyvin ja asuk- kaiden haastattelut ja niistä kertynyt materiaali toimivat tutkimuksen lähtökohti- na. Aikaisempi työkokemuksemme asunnottomien ja päihdeongelmaisten kans- sa on tuonut esiin sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden käyttäytyvän liian usein syrjivästi, ennakkoluuloisella asenteella ja muutenkin epäammattillisesti erityi- sesti moniongelmaisia asiakkaitaan kohtaan. Tämä on yksi niistä syistä, miksi tämä aihe ensimmäisen kerran herätti meissä mielenkiintoa opinnäytetyöpro- sessin alkaessa.

Halusimme tuoda esille asiakkaiden kokemuksia ja tuntemuksia tuetusta asu- misesta ja saada heidän äänensä kuuluviin. ”Kotia kohti” on totuudenmukainen opinnäytetyö, joka kuvaa asumispalveluysikköjen arkea ja asunnottomuutta,

mutta tarjoaa tarinoita myös siitä, kuinka uudet mahdollisuudet ja oma asunto voivat muuttaa ihmisen elämän.

2 ASUNNOTTOMUUS

Ikivanha tarinoiden ja satujen perinne kuvaa ihmisen mahdollisuutta jäädä henkiin pahasta huolimatta ja pahan kanssa. (Laitinen & Hurtig 2006, 187).

2.1 Asunnottomuus ilmiönä

Asunnottomuus eli kodittomuus on haastava ilmiö, sillä se on moniulotteinen yhteiskunnallinen ongelma, joka muuttuu ajan mukana ja saa yhä haastavampia piirteitä. Pitkäaikaisasunnottomuudella tarkoitetaan asunnottomuutta, joka on syystä tai toisesta pitkittynyt tai uusiutunut toistuvasti. Psykososiaaliset ongelmat, köyhyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä kriminaalitoiminta liittyvät hyvin asunnottomuuden arkeen, sillä noin puolella asunnottomista on tämän kaltaisia moniongelmallisia tilanteita. Noin 40–50 % yksinäisistä asunnottomista henkilöistä voidaan määritellä näillä kriteereillä pitkäaikaisasunnottomiksi Suomessa. (Asunto ensin a.)

Asunnottomien määritelmiä on hyvin erilaisia. Suomessa asunnottomaksi määritellään pääasiassa ne ihmiset, jotka ovat syystä tai toisesta ilman asuntoa. Kansainvälisesti FEANTSA (European Federation of National Organisations Working With the Homeless) määrittelee asunnottomaksi myös ne henkilöt, jotka asuvat huonoissa olosuhteissa tai heitä uhkaa asunnottomuus. Jos näin tehtäisiin myös Suomessa, olisi asunnottomiksi määriteltäviä ihmisiä meilläkin paljon enemmän. (Nuorteva 2008, 24–26.) Asunnottomaksi luokitellaan henkilö, joka asuu ulkona, kadulla, ensisuojoissa tai väliaikaisesti erilaisissa laitoksissa, asuntoloissa tai hoitokodeissa. Huomattava osa asunnottomista asuu ystäviensä tai sukulaisiensa luona (noin 70 %), mutta ei ole siellä virallisesti kirjoilla. Keskimäärin voidaan siis todeta, että Helsingissä on 5,7 asunnottomaa henkilöä 1000 asukasta kohden. (Luntamo 2012, 1–2.)

Suomessa asunnottomuus keskittyy Helsinkiin, sillä yli puolet Suomen asunnottomista on helsinkiläisiä. Vuonna 2012 Helsingissä vailla vakinaista asuntoa oli 4100 ihmistä, joista pitkäaikaisasunnottomia oli arviolta 1415 henkilöä. Koko maassa yksinäisiä asunnottomia oli noin 7852, mikä on 3,7 % eli 280 ihmistä

enemmän kuin viime vuonna. Asunnottomia perheitä Suomessa oli vuonna 2012 suunnilleen 446. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2013, 2–5). Suomessa asunnottomuutta on seurattu vuodesta 1987 lähtien. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen ARA:n selvityksen mukaan asunnottomien henkilöiden määrät ovat vähentyneet vuodesta 1987–2003 välisenä aikana noin puolella ja ovat sen jälkeen pysyneet melko tasaisina. Vuoden 2008 jälkeen yksinäisten pitkäaikaisasunnottomien ihmisten määrä on pienentynyt, kun taas naisten, alle 25-vuotiaiden nuorten, maahanmuuttajien ja perheiden asunnottomuus on hiljalleen lisääntynyt. (Luntamo 2012, 1–2.)

Helsingissä asunnottomuus on ollut erityinen ongelma tilastojen valossa. Esimerkiksi Vantaalla ja Espoossa on kehitetty psykososiaalisten ongelmien hoitojen lisäksi mielenterveys- ja päihdepalveluiden asumispalveluita, eikä kuntiin ole muodostunut samanlaista asuntolakulttuuria kuin Helsinkiin. 1980 luvulla asuntolapaikkoja alettiin asunnottomuuden vähentämisen ja poisto-ohjelman myötä vähentämään, mutta kun korvaavia asumisvaihtoehtoja ei ollut tarjolla, johti toimenpide lopulta vain siihen, että tilapäismajoitusta tarvittiin yhä enemmän. (Tainio 2009, 18–20.)

2.2 Asunnottomuuteen vaikuttavat tekijät

Yleisimpiä syitä asunnottomuudelle ovat yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja henkilökohtaiset tekijät. Kohtuuhintaisten vuokra-asuntoja on huonosti tarjolla ja valtakunnalliset taloudelliset haasteet vaikuttavat ja joskus myös edesauttavat asunnottomuutta tai saattavat ainakin pitkittää sitä. Myös ihmisten omassa elämässä vallitsevat ihmissuhde- ja päihdeongelmat vaikuttavat asunnottomuuden riskeihin. Työttömyyden ja yhteiskunnasta syrjäytymisen on todettu olevan taustalla monilla asunnottomilla. Kun ihminen jää asunnottomaksi ja tipahtaa valtion palveluiden ulkopuolelle ja turvaverkon toiselle puolen, on hänen hyvin vaikea päästä takaisin palveluiden pariin. Kun henkilöllä ei ole voimavaroja tai itsenäistä kykyä huolehtia esimerkiksi omista terveydenhoitopalveluistaan, ongelmat usein pahenevat entisestään. (Luntamo 2012, 1–2.)

Heikot sosiaaliset taidot vaikeuttavat asunnottoman ihmisen elämää. Omien asioiden hoitaminen vaatii sosiaalisia taitoja ja hyväksyttävää käyttäytymistä esimerkiksi virastoissa asioidessa tai asuntohaastattelutilanteessa. Hiljaiset käytössäännöt saattavat olla syrjäytyneelle ja asunnottomana pitkään olleelle henkilölle haasteellinen vaatimuksia ja tilanteita. Asunnottomilla esiintyy jonkin verran mielenterveys- ja käytöshäiriöitä, mitkä erityisesti voivat hankaloittaa asumiseen liittyvien asioiden hoitamista. (Koski 2013, 42–43.)

Asunnottomien elämänhistorialla on monessa tapauksessa yhteys omaan asunnottomuuteen ja monella asunnottomalla on perhetaustassa päihteiden väärinkäyttöä. Vanhempien elämäntyöli lasten ollessa pieniä ja heidän antamansa elämäntapamalli altistavat lapset ja nuoret omaksumaan jo nuorena päihteidenkäyttökulttuurin. Asunnottomien lapsuuteen liittyy liian usein turvattomuuden tunteita, työttömyyttä, lasten huostaanottoa, arkielämänrytmin puuttumista ja syrjäytymistä yhteiskunnasta. Vanhempien haitallisen elämäntavan katkaiseminen on yksi ennaltaehkäisevistä keinoista asunnottomuusongelmaan puututtaessa. (Koski 2013, 42–45.)

Sosiaaliset ongelmat, päihteiden väärinkäyttö ja syrjäytyminen ovat näkyviä ongelmia nyky-yhteiskunnassa ja alan ammattilaiset ovat myöntäneet, että nämä ongelmat ovat tulleet jäädäkseen. Alkoholi ja mielenterveysongelmat vaarantavat usein ihmisen elämänlaatua ja auttamistyötä tekevältä ihmiseltä vaaditaan inhimillistä herkkyyttä, auttamisen halua ja oikeanlaista asennetta, jotta tällaisissa tilanteissa olevia ihmisiä pystytään auttamaan. (Mattila 2010, 9–20.)

Vapautuvat vangit ovat kaikkien heikoimmassa asemassa saada vuokra-asunto Helsingin kaupungilta. Vapautuvat vangit ovat monessa tapauksessa vailla säännöllisiä ansiotuloja, vaikeasti päihdeongelmaisia ja vankilakierteessä eläviä. Vankien asuntotilanne on erittäin huono, kun he päätyvät vankilaan, mutta vielä huonompi, kun he sieltä vapautuvat. Moni vapautuva vanki jää helposti palvelujärjestelmän ulkopuolelle ja sen syrjimäksi, ja heillä on suuri riski päätyä asunnottomiksi. Asunnottomuus vaikuttaa monenlaisiin sosiaalisiin ongelmiin ja usein näiden tilanteiden pitkittyessä ja uudelleen kertautuessa rakentuu vankilasta vapautuneelle ihmiselle syrjäytymisen kierre, joka vaatii moniammatillista

osaamista ja pitkäaikaista yhdessä työskentelyä tilanteen muuttamiseksi. Täytyy aina muistaa, että pelkän asunnon tai työpaikan hankkiminen ei yksinään poista asunnottomuuteen liittyviä ongelmia. (Granfelt 2003, 7-10)

Useassa tapauksessa päihdeongelmat varjostavat asunnottomien ihmisten elämää. Päihderiippuvuus on ristiriitainen ja moniulotteinen ongelma ja tavoitteisiin pääseminen ja muutoksen aikaansaaminen on usein hidas prosessi. Päihdeongelmainen henkilö kokee edistymistä ja onnistumisen kokemuksia, mutta myös retkahdukset ovat tavallisia, ne kuuluvat monissa tapauksissa raitistumisprosessiin. Päihderiippuvuuden kanssa taisteleva on melkein aina elinikäinen prosessi ja varsinkin alussa tuen tarve ja epäonnistumisen riski on korkea. Päihteet liitetään usein sosiaaliseen kanssakäymiseen ja niillä on vahva sosiokulttuurinen merkitys päihteidenkäyttäjille. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 24–31.)

Päihteidenkäyttäjillä on noin kaksi kertaa enemmän mielenterveysongelmia, kuin muilla väestöryhmillä. Yleisimpiä ovat uniongelmat, masennus ja itsetuhoisuuden oireet, paniikki- ja ahdistuneisuushäiriö sekä riski psykoottiseen tilaan. Päihderiippuvuus on vakava ongelma ja alkoholikuolleisuustapaukset ovat Suomessa lisääntyneet selvästi viimeisten vuosien aikana. Yli 3000 ihmistä kuolee alkoholin vaikutuksista vuosittain. Päihdeongelmat aiheuttavat riskejä paitsi terveydelle ja ihmisen elämänlaadulle, myös yleiselle toimeentulolle ja työkyvykkyyteen. Päihteiden käyttäjien sietokyky päihteitä kohtaan vahvistuu jatkuvasti, joten päihteiden käyttö, määrä ja vahvemmat päihdyttävät aineet lisääntyvät ajan kanssa väistämättä. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 52–56, 85–90, 105–106.)

Puhutaan niin sanotusta ehkäisevästä työstä, jonka avulla yritetään ennalta ehkäistä ongelman syntyä ja puuttua tilanteisiin ennen kuin ne huononevat. Korjaavalla työllä puolestaan tarkoitetaan tilannetta, jossa asiakkaalla on jo selviä ongelmia ja häntä motivoidaan muutokseen ja tilannetta yritetään korjata. (Matti 2010, 9–20.)

2.3 Yhteiskunnasta syrjäytymisen vaara

Syrjäytyminen on yhteiskunnan ja yksilön välisen yhteyden katkeamista tai heikkoa huoltamista. Yhteiskuntamme on tärkeää vahvistaa kansalaisten osallisuuden tunnetta ja vastustaa eriarvoisuutta, syrjintää sekä leimautumista. Sosiaalialan eettinen tavoite on tehdä kaikista ihmisistä täyspainotteisia yhteiskunnan jäseniä. (Raunio 2006, 10–18.) Auttamistyössä painotetaan vahvasti ihmisen erityisyyttä ja kaikkien tasapuolisten oikeuksien turvaamista (Laitinen & Hurtig 2006, 45–46).

Avun tarjoaminen harvoin kohdistuu kuitenkaan pelkästään yksittäiseen ihmiseen, vaan tarpeen mukaan myös ympäristöön, yhteiskunnan rakenteisiin ja muihin ympärillä oleviin ihmisiin. Ongelmien synty ja niiden ylläpitämisen mahdollisuudet heikkenevät kun apua ja tukea muutokseen on mahdollista tarjota. Nyky-yhteiskunta jättää sosiaalialalle kuitenkin haastavan tehtävän; pitääkö huolta niistä, jotka eivät siihen itse pysty. Samalla yhteiskunnan rakenne pysyy lähes samanlaisena, mikä taas aiheuttaa sen, että pysyvää muutosta on mahdotonta tapahtua. Hyvinvointivalttiolla on mahdollisuus pitää kaikista ihmisistä huolta kehityksen ja muutoksien keskellä maailmassa olevien varojen ansioista, jos näin halutaan. Sillä mitataan ihmisten ja yhteiskunnan moraalia, pidetäänkö kaikista huolta vai jäävätkö jotkut ihmiset avun ulkopuolelle. (Särkelä 2001, 11–27; 94–132.)

Vaikka ihmisillä olisi tietoa ja ymmärrystä, he eivät aina toimi sen mukaisesti, koska eivät siihen syystä tai toisesta ole kyvykkäitä. Jokaisella ihmisellä on oma sisäinen vahvuutensa ja voimat eivät joskus vain yksinkertaisesti riitä. Kun ihmiselle kehittyy riippuvuus eli addiktio johonkin asiaan, ei hän usein pääse tilanteesta tai riippuvuuden kohteesta eroon omasta tahdostaan huolimatta. Tällaisille ihmisille riippuvuuden kohde luo omalla tavallaan jonkinlaista turvaa, vaikka samanaikaisesti se aiheuttaa ihmiselle myös paljon pahaa, usein niin henkisesti kuin fyysisestikin. (Mattila 2010, 73–86.)

Ihmisellä on kuitenkin vapaa tahto ja oikeus valita, kuinka hän elämänsä elää. Tämä oikeus jokaisella ihmisellä on niin kauan, kun hän itse, hänen tekonsa tai

päätöksensä eivät vaaranna muita ihmisiä, vaikka valinta tuntuisi muista ihmisistä kuinka väärältä. Tukena ja apuna ihminen voi aina toiselle olla, mutta viime kädessä päätös elämästä on ihmisen oma, eikä kukaan voi sitä oikeutta valintaan pois häneltä ottaa. Ammatillisesta avusta ei ole hankalassa elämäntilanteessa olevalle apua, jos hän ei ole avoin avulle, halukas ottamaan sitä vastaan tai motivoitunut päätökseen. (Mattila 2010, 73–86.)

2.4 Pois asunnottomuuden kierteestä

Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen on ollut 2000-luvun loppupuolella paljon esillä, kun hallitus teki pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisohjelman vuosille 2008–2011 ja täydensi ohjelmaa vielä pitkäaikaisasunnottomuuden jatkotavoitteilla vuosille 2012–2015. Ohjelman tarkoituksena on vähentää ja lopulta poistaa pitkäaikaisasunnottomuus Suomesta kokonaan. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vaatii monipuolisia toimia, kuten yleisesti huonoon asuntopoliittikkaan puuttumista, asunnottomuuden ehkäisyksi tehtäviä toimenpiteitä ja muita erityistoimia. (ARA.)

Tarkoitus on yleisesti lisätä kaupungin kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen määrää sekä tukiasumispalveluiden mahdollisuutta. Eri toimijat tekevät yhteistyötä ja valtio sekä RAY sijoittavat rahaa investointeihin ja tavoitteisiin asunnottomuuden vähentämiseksi ja poistamiseksi. Myös asumisneuvontaan panostetaan enemmän, koska sillä on myös ennaltaehkäisevä merkitys asunnottomuudessa. Asuntolamuotoisesta asumisesta tullaan luopumaan vähitellen kokonaan ja tuetuissa asumispalveluissa siirrytään asumispalveluyksiköihin, joissa asuminen ja tuettua kuntouttavaan asumista. (ARA.)

Pelkästään asunnon hankkiminen asunnottomalle ei riitä, vaan usein asunnottomana ollut henkilö kaipaa tukea asumiseen ja oman elämänhallinnan palauttamiseen. Kuntien, erilaisten järjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden on tärkeää tehdä yhteistyötä, jotta mahdollisimman monipuoliset tukiasumispalvelut on mahdollista järjestää. Aikainen ongelmiin puuttuminen ehkäisee asunnottomuutta silloin, kun tilanteisiin pystytään vaikuttamaan ennen kuin tilanteet

muodostuvat aidosti moniongelmaisiksi. Varsinkin pääkaupunkiseudulla jo kohtuuhintaisten asuntojen puute aiheuttaa asunnottomuutta, mutta myös tuetun asumisen palveluiden puute ja tukipalveluiden riittämättömyys ylläpitää asunnottomien ihmisten huonoa tilannetta. (Hynynen 2005, 3–7.)

2.5 Asunto ensin -periaate

Asunnottomuutta pidetään yleisesti yhtenä yhteiskunnallisen syrjäytymisen äärimmäisenä muotona. Asunto ensin -periaatteen taustalla elää ajatus, että asunnoton henkilö yritetään integroida takasin yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Toimintamallin mukaan jokaisella ihmisellä on yksilöllinen oikeus asumiseen ilman minkäänlaisia ansioita. Moniammatillisissa tiimeissä, tukea tarjoamalla ja vertaistukea hyödyntämällä saadaan käytännöllinen toimintamalli, joka tukee asunnottomien ihmisten kuntoutumista ja itsenäisen toimintakyvyn palautumista. (Asunto ensin b.)

Asunto ensin -periaate on lähtenyt liikkeelle Yhdysvalloista. Mallin kehittäjänä on professori Sam Tsemberis ja se on levinnyt Pathways to Housing organisaation ja Tsemberiksen johdolla Yhdysvalloista ja Kanadasta Eurooppaan ja edelleen Pohjoismaihin. Asunto ensin -periaatteen arvolähtökohdan perusoikeus on asunto, jota ei tarvitse ansaita. Asunto ensin -mallin kohderyhmänä ovat pääsääntöisesti asunnottomat ja psyykkisesti sairaat päihteiden käyttäjät. Mallin mukaan itsenäistä asumista harjoitellaan omassa asunnossa, jota tukevat oikeanlaiset räätälöidyt tukimuodot. Näin ollen itsenäinen asuminen on perusta psykososiaaliselle toipumisprosessille. Asumisyksiköissä pystytään turvaamaan asukkaat tukipalvelut ja sosiaalisen kuntoutumisen prosessi. (Asunto ensin b.)

Yksi keino välttää laitoskierre on pyrkiä löytämään asunnottomalle henkilölle oikeanlainen asumismuoto sekä opastaa ja ohjata häntä ympärillä olevien peruspalveluiden pariin. Yksilöä ohjataan hyödyntämään itsenäisesti tarvitsemiin peruspalveluihin tarvittavan tuen avulla ja tarvittaessa palveluita viedään asiakkaan kotiin. Asunnottomien ja moniongelmaisten ihmisten auttamisessa ja asuttamisessa on kauan yleisesti ajateltu asumista porrasmaisessa kuviossa.

Tämän periaatteen mukaan ihmisen tulee omilla teoillaan ja saavutuksillaan ansaita asumisensa, jolloin täysivaltainen ihmisen kuntoutuminen oikeuttaa hänet omaan asuntoon. Tällä tavalla ihminen kuitenkin helposti tippuu palvelujärjestelmän ulkopuolelle ja sosiaali- ja terveysalan palvelurakennelma itse asiassa pitkittää asunnottomuutta sen sijaan, että se ehkäisisi sitä. (Asunto ensin b.)

2.6 Asunnottomuuden ennaltaehkäisy

Asunnottomuutta ennaltaehkäisevän työn ensisijainen tavoite on poistaa asumista uhkaavat riskit. Ennaltaehkäisevää työtä toteutetaan parhaiten moniammatillisen työn ja vertaistukitoiminnan keinoin. Moniammatillisella työllä asunnottomuuden ennaltaehkäisyssä tarkoitetaan toimivaa yhteistyötä asunto- ja sosiaalitoimen kanssa unohtamatta yleishyödyllisten järjestöjen toimintaa. Yksi parhaimpia keinoja poistaa asunnottomuutta on vuokra-asuntojen tuotannon tehokas lisääminen. Keskeisenä asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn keinona voidaan pitää varhaisen tuen tarjoamista riittävän varhain, ennen kuin ongelmat ovat päässeet liikaa syvenemään ja vaativat huomattavia toimia tilanteen parantamiseksi. (Asunto ensin c.)

Vuokravelat ja asumisen häiriöt ovat yksi syy asunnottomuuteen. Varhainen puuttuminen näihin tekijöihin on yksi hyvä esimerkki ennaltaehkäisevästä työstä. Esimerkiksi Helsingin sosiaaliviraston asumisneuvijat auttavat kuntalaisia asumiseen liittyvissä ongelmissa, joista suurin osa liittyy vuokranmaksuongelmiin. Asiakkaan kanssa tehdään vuokravelan maksusopimus ja/tai suunnitelma. Espoossa sosiaalityöntekijät tekevät yhteistyötä Espoonkruunu Oy:n asumisneuvonnan kanssa ja heidän pääsääntöinen tehtävänsä on vuokratien maksusopimusten laadinta ja näiden toimien priorisointi ja kohdentaminen erityisesti riskiryhmiin kuuluviin nuoriin aikuisiin. Nämä työntekijät tekevät myös kotikäyntejä nuorten asuntoihin yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa. (Asunto ensin c.)

Asunnottomuuden ennaltaehkäiseväksi työksi luetaan vahvasti myös etsivä sosiaalityö. Helsingin sosiaalivirastossa on menossa vuonna 2009 aloittanut Alue-työyksikön Lähityöhanke, joka tekee esimerkiksi ulkona asuvien asunnottomi-

en etsivää työtä. Lähityöntekijät yrittävät tavoittaa ulkona, rappukäytävissä ja julkisissa tiloissa majailevia asunnottomia ihmisiä ja auttaa heitä palvelujen piiriin hakeutumisessa. (Asunto ensin c.) Lähityöntekijät jalkautuvat Helsingin alueella pareittain esimerkiksi puistoissa, ostoskeskuksissa, kaduilla, asunnottomien yössä ja muissa tapahtumissa sekä matalan kynnyksen päivätoiminta keskuksissa. Heillä on käytössään autoja sekä mahdollisuus neuvoa tai saattaa ihmisiä palveluiden piiriin. Lähityöprojekti tekee myös arkiturvallisuuteen ja viihtyvyyteen linkittyvää työtä, eikä sen toiminta rajaa vain tiettyä asiakasryhmää, vaan kaikki apua tarvitsevat kuuluvat kohderyhmään.

Aluetyön yksikössä toimii myös jalkautuvan työn työpari, joka jalkautuu ilmaisen ruoan jakelupisteissä Helsingissä. Sosiaalialan koulutuksen saanut työpari tarjoaa kohdatuille asiakkaille luottamuksellista keskusteluapua ja työn tavoitteena on tarjota ruokajonoissa asioiville palvelunohjausta. Tavoitteena on myös lisätä asiakkaiden osallisuutta yhteiskunnassa ja tukea heidän hyvinvointiaan. Yksi tärkeimmistä työparin tehtävistä on viedä asiakkaiden kokemuksia ja tietoja eteenpäin viranomaisille ja päättäjille, jotta asiakkaat tulisivat kuulluksi. Leipäjonotyöksi kutsuttu työmuoto on matalan kynnyksen työtä, joka ohjaa ihmisiä palveluiden pariin ja tarvittaessa saattaa heidät myös sinne. Leipäjonotyöntekijät pitävät tarkkaa raporttia ruokajonoissa olevista ilmiöistä ja havainnoivat ihmisten hyvinvointia ja avun tarvetta näissä tilanteissa ja heitä on mahdollista päästä myös tapaamaan ajanvarauksella toimistolle. (Jalkautuvan sosiaalityön esite.)

Sininauha-Asunnoilla on menossa Helsingissä nelivuotinen projekti Viimeinen mohikaani, joka aloitti toimintansa vuonna 2010. Viimeinen Mohikaani tekee asunnottomien ihmisten parissa etsivää työtä ja sen tavoitteena on kehittää asunnottomuuden poistamisen keinoja sekä auttaa palvelujärjestelmän ulkopuolelle tipahtaneita asunnottomia ihmisiä. Työntekijät pyrkivät tekemään moniammatillista työtä erilaisten yhteistyötahojen kanssa, ohjaamaan asunnottomia palveluiden pariin ja luomaan kestäviä luottamussuhteita asiakkaiden kanssa. (Sininauha-Asunnot 2013.)

Jokainen asunnoton ihminen ja hänen tilanteensa nähdään yksilöllisenä ja tilan-

teeseen halutaan löytää jokaiselle ihmiselle sopiva ratkaisu. Viimeinen mohikaani -projektin tavoitteena on kohdella asunnottomia ihmisiä inhimillisesti ja tarjota teille mahdollisuus elämänmuutokseen. Projektilla on käytössään starttikoti eli huoneisto, jossa projektin kohderyhmään kuuluvalla ihmisellä on mahdollisuus levähtää jossain hetki, pestä pyykkiä, tehdä ruokaa, hoitaa asioitaan, keskustella työntekijän kanssa tai esimerkiksi huolehtia henkilökohtaisesta hygieniastaan. (Sininauha-Asunnot 2013.)

3 TUETTU ASUMINEN

Asunnolla on hinta, kodilla henki. (Asunto ensin i.a).

Tuetulla asumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa ihminen pystyy jollain tasolla huolehtimaan omista asioistaan, kuten esimerkiksi ruokailuista, hygieniasta ja oman asunnon siisteydestä. Tällainen ihminen kuitenkin tarvitsee tukea ja apua arjesta selviytymiseen ja kokonaisvaltaiseen itsestään huolesta pitämiseen. Tuetulla asumismuodolla halutaan ennen kaikkea turvata ihmisen asumisen pysyvyys ja auttaa häntä tarvittaessa terveydenhuollon ja taloudellisten asioiden hoidossa. Tuettu asuminen on monialainen termi, mutta pääsääntöisesti tuetun asumisen palveluissa henkilökuntaa on aina paikalla ja asukkailla on moniongelmaisia elämäntilanteita sekä päihde- ja mielenterveysongelmia. (Helsingin Diakonissalaitos.)

Hietaniemen palvelukeskus on asunnottomien vastaanottokeskus Helsingissä. Palvelukeskus on aina auki, ja siellä asunnoton ihminen voi yöpyä, hänelle tarjotaan sosiaali- ja terveyspalveluita ja hoidon ja tuen tarve arvioidaan. Asuntola puolestaan on niin sanottu joukkomajoitusliike, jossa asumisen tulisi aina olla vain tilapäistä. Tuettu asumismuoto edistää ihmisten itsenäistä kykyä selviytyä asumisesta ja esimerkiksi tukiasunnoissa asuminen on tilapäistä ja niissä tavoitellaan oman asunnon hankkimista, kun tukea asumiseen ei enää tarvita. Tukiasunnoissa voidaan elää omassa asunnossa tai soluasunnoissa ja ne on tarkoitettu pääasiassa pitkään asunnottomina olleille, asuntoloissa asuville tai muuten pitkäaikaista tukea tarvitseville ihmisille, esimerkiksi päihdekuntoutujille. Helsingissä sosiaali- ja terveysvirastolla on yhdeksän tämän kaltaista tukikotia. (Tainio 2009, 23–24.)

3.1 Tuetun asumisen vaikutukset

Helsingin kaupunki on ottanut tavoitteeksi hiljalleen poistaa käytöstä asunnot-

tomien asuntolat ja tuoda tilalle tuettuja asumismahdollisuuksia niin, että kaikille löytyy korvaava asuinpaikka. Uusilla asumispalveluyksiköillä on tarkoitus olla voimaannuttavia vaikutuksia ja niiden tavoitteena on taata asukkaille enemmän yksityisyyttä. Pitkäaikaisasunnottomille tarkoitetut asuntoloiden asumismahdollisuudet on luotu alun perin väliaikaisiksi vaihtoehtoiksi, vaikka niistä on sittemmin tullut monille pitkäaikaisasunnottomille pysyvä ratkaisu. Asumispalveluyksiköt sen sijaan kannustavat asukkaita itsenäisyyteen mahdollistavat asukkaiden omien voimavarojen hyödyntämisen turvallisessa ja valvotuissa asumispalveluyksiköissä. Raha-automaattiyhdistys on tukemassa taloudellisesti tällaisia hankkeita, jotta nykyisiä asuntoloita voidaan vähitellen muuttaa tuetun asumisen yksiköiksi ympäri Helsinkiä. (Kokkonen ym. 2008, 8.)

Asuntola-asumisella ei myöskään ole ollut positiivisia vaikutuksia asunnottomuuden vähentämiseen. Asunnottomille suunnattujen asuntoloiden on koettu myös lisänneen yhteiskunnallisia luokkaeroja ja ”asunnottomuuden alakulttuuria”. Asuntoloissa oleskelevia asunnottomia henkilöitä on vaikeampi kuntouttaa takaisin yhteiskunnan tasa-arvoisiksi jäseniksi. Raha-automaattiyhdistys tukee myös esimerkiksi vapautuvia vankeja Asumisen tuki -ohjelmalla erityisesti pääkaupunkiseudulla, jotta kriminaalihuollon ja vapautuvien vankien kanssa työskentelevät järjestöt saavat tarvittavaa taloudellista tukea. Ohjelman tavoitteena on vähentää vapautuvien vankien asunnottomuutta ja purkaa moniongelmaisia tilanteita sekä tarjota monipuolisia tukipalveluita niitä tarvitseville. (Kokkonen ym. 2008, 8–9.)

Koski (2013, 5) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan asunnottomuutta ilmiönä ja pyrkii etsimään ratkaisuja asunnottomuuden poistamiseen. Koski kertoo, että varsinkin pitkäaikaisasunnottomien asuttamiseksi pitää huolehtia taloudellisten ja sosiaalisten tukien ja palveluiden järjestämisestä, silloin kun ihminen on asunnottomuusuhan alla, mutta myös asuttamisen jälkeen. Koski (2013) havaitsi tutkimuksessaan, että yksi tärkeä keino asunnottomuuden vähentämiseksi on konkreettisesti tuki- ja palveluasuntojen rakentaminen. Moni vaikeasti asuttavista kykenee asumaan itsenäisesti, kun asukkaalle vain järjestetään yksilöllistä ja tehokasta tukea arkeen ja asumisen avuksi. Pitkällä tähtäimellä asunnon hankkiminen säästää yhteiskunnan varoja verrattuna laistohoidon kustannuksiin,

joita asunnottomuudesta koituu yhteiskunnalle.

Tuettu asumismuoto on tarkoitettu sellaisille ihmisille, joiden fyysinen ja sosiaalinen toimintakyky ovat heikentyneet tai he sairastavat psyykkisiä ja somaattisia sairauksia, jolloin itsenäinen asuminen ja toimintakyvyn ylläpitäminen on heille vaikeaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten mukaan päihdeongelmallisille asunnottomille sopivin asumismuoto olisi tuettu asuminen, jossa päihteiden käyttö on kielletty tai rajoitettua. Täysraittiutta pidetään kuitenkin yhtenä suurena esteenä monien asunnottomien asuttamiseen. Päihteettömyys koetaan liian kohtuuttomaksi vaatimukseksi, koska jokaisella ihmisellä pitäisi olla oikeus omassa kodissaan käyttää päihteitä kohtuudella. (Koski 2013, 59; 61–62.)

On siis hyvä, että asunnottomille on olemassa päihteettömiä ja päihteiden käytön sallivia asumismuotoja jokaisen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Päihteiden käytön sallivassa asumispalveluissa päihteiden käyttöä olisi hyvä kuitenkin kontrolloida ja seurata jollain tapaa. Kontrollin pitää perustua ammatilliseen menettelytapaan ja sen tulisi tukea asukkaan elämänhallintaa. Kontrollin ei myöskään voi toimia niin, että ihmistä pelotellaan asunnon menettämisenä. (Koski 2013, 59; 61–62.)

3.2 Tuetun asumisen haasteet ja itsenäinen asuminen

Riitta Granfeltin (2003, 33–35) aineiston perusteella nuoret, noin 25–30 -vuotiaat eivät halunneet asua lainkaan asuntoloissa. Kokemusta perusteltiin sillä, että asuntolamallisessa asumisessa ihmisen yksityisyys on vähäistä ja asukkaat kokevat ilmapiirin ”kyttäämiseenä”. Haastateltavat halusivat omaa rauhaa ja vapautta valita kenen kanssa asua ja elää, mutta tällainen vapaus ei kuitenkaan ole asuntola-asumisessa mahdollista. (Granfelt 2003, 33–35.) Useissa asuntoloissa päihteidenkäyttö on runsasta, ellei sitä ole kokonaan kielletty. Riskinä saattaa olla asuttava ihmisiä, joilla on moniongelmainen tausta asuntoloihin, joissa on myös paljon muita haastavissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Tämä saattaa aiheuttaa konfliktitilanteita ja kuormittaa huomattavasti työntekijöitä ja muita asukkaita.

Omaan asuntoon muuttaminen voi pitkään asunnottomana olleelle tai tuetussa asumisessa asuneelle henkilölle olla henkisesti erittäin raskasta ja jonkin asteinen kulttuurishokki. Noin 30 % yksin asuvista moniongelmaisista ihmisistä selviytyy yksin elämisestä ja sen tuomista haasteista hyvin, kun taas 30 % taistelee ongelmien kanssa ja noin 40 % menettää asuntonsa erilaisista syistä eivätkä pysty huolehtimaan itsenäisen asumisen tuomasta vastuusta. Tukiverkosto on näille omaan asuntoon muuttaville henkilöille erityisen tärkeä onnistuvan asumisen edellytys ja yksinäisyyden tunteen ehkäisijä. (Hall) Tuetusta asumisesta itsenäiseen asumiseen siirtyminen on porrastettu prosessi, jonka tarkoituksena on tukea ihmisen voimavaroja, kartuttaa niitä ja antaa mahdollisuus kokeilla asumista tilanteen ja omien voimavarojen salliessa myös itsenäisesti.

Asunnon saanut ihminen ei ole aina valmis tai halukas ottamaan vastaan minäkäänlaisia tukipalveluita itselleen. Monesti ihmiset suhtautuvat tarjottavaan tukeen ja apuun aluksi epäilevästi tai kielteisesti, mutta usein ottavat avun kuitenkin vastaan pohdittuaan asiaa jonkun aikaa. Tämä voi myös liittyä siihen, että tukipalveluiden vastaanottajaa saatetaan pitää toisen luokan kansalaisena, koska tukipalveluiden asiakkaat leimataan hyvin helposti vääristä syistä. Palvelut auttavat niitä, jotka ovat valmiita ottamaan ne vastaan. Silti aivan liian moni tukipalveluja tarvitseva ihminen jää avun ulkopuolelle. (Koski. 2013, 50, 52.)

3.3 Toimintaa ohjaava lainsäädäntö

Suomen perustuslaissa (1999/731) 17. pykälässä todetaan, että jokaisella ihmisellä on oikeus ihmisarvoiseen elämään, turvaan ja välttämättömään perustoi-mentuloon. Valtion on turvattava kansalaisille riittävät sosiaali- ja terveysterveystulot. Lisäksi valtion tulee tukea ihmisten yksilöoikeutta omaan kotiin ja asuntoon sekä sen järjestymiseen. Pykälässä 14 tuodaan esille, että jokaisella ihmisellä on oikeus osallistua yhteiskunnalliseen toimintaa samoin kuin oikeus vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin.

Sosiaalihuoltolaissa (1982/710) 17. pykälässä luetellaan ne sosiaalipalvelut, joista jokainen kunta on itsenäisesti vastuussa. Ne sisältävät myös erityisryhmil-

le tarjottavat asumispalvelut, joita annetaan lain mukaan henkilöille, jotka erityisesti syystä tarvitsevat apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä. Sosiaalihuoltoasetuksen (1983/607) 10 pykälässä asumispalveluja järjestetään palveluasunnoissa ja tukiasunnoissa, joissa henkilön itsenäistä asumista tai siirtymistä itsenäiseen asumiseen tuetaan sosiaalityön keinoin ja muilla vastaavilla sosiaalipalveluilla.

Päihdehuoltolaki (41/1983) 1. pykälä määrittelee päidenhuollon tarkoitukseksi hoidon ohella ongelmakäytön ehkäisemisen ja sen vähentämisen. Päihteiden ongelmakäyttöä vähentämällä sekä niihin liittyviin haittoihin puuttumalla pyritään edistämään päihteiden ongelmakäyttäjien ja heidän läheistensä toimintakykyä sekä turvallisuutta. Päihdehuoltolaki velvoittaa kunnat järjestämään päihdehuollonpalvelut ensisijaisesti avohuollon toimenpitein. (Päihdehuoltolaki 41/1983) Mielenterveyslaissa (1116/1990) on puolestaan säädetty muun muassa mielen-terveystyöstä, mielenterveyspalvelujen periaatteista ja niiden järjestämisestä. Mielenterveyslain 3. pykälässä todetaan, että kunta on vastuullinen järjestämään sellaiset mielenterveyspalvelut, kun alueen tarve on. (Mielenterveyslaki 1990/1116.)

4 KIRKON DIAKONIAITYÖ JA ASUNNOTTOMUUS

Ihmistä ei mitata sillä, millainen hän on hyvinä ja helpoina aikoina, vaan millainen hän on haasteiden ja vaikeuksien edessä. (Martin Luther King i.a.)

4.1 Diakonian perustehtävä

Kristillinen kirkko on tehnyt kautta aikojen diakoniaityötä ja diakoniaa pidetäänkin yhtenä kirkon perustehtävistä. Diakonian ajatus pohjautuu lähimmäisen rakkauteen ja ihmisten tukemiseen sekä kokonaisvaltaiseen auttamiseen. Diakonia pyrkii puuttumaan epäoikeudenmukaisuuteen, epätasa-arvoon ja horjuviin yhteiskuntarakenteisiin. Diakoniaityö on Jeesuksen työn jatkamista, sillä diakoniaityö on alun alkaenkin ollut köyhien, sairaiden, huono-osaisten ja vähemmistöryhmiin kuuluvien ihmisten oikeuksien puolustamista ja heidän auttamistaan hädän keskellä. Diakonia on kirkkolaissa määrätty ja kaikkien seurakuntien tulee tehdä Suomessa diakoniaityötä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko)

Diakoniaityön asiakkaina on hyvin usein kriminaalihuollon asiakkaita, mielenterveys- ja päihdeongelmaisia, asunnottomia ja vähätuloisia ihmisiä. Diakonia tarjoaa ihmisille Helsingissä eri seurakunnissa kahvilatoimintaa, ryhmätoimintaa, keskusteluapua sekä raha- ja tavara avustuksia. Diakoniaityö tekee myös aktiivisesti töitä ihmisten syrjäytymistä vastaan. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko) Myös yksinäisyys, läheisen sairastuminen, ihmissuhdeongelmat, työttömyys, vaikeat perhetilanteet ja ikääntyminen ovat yleisiä syitä, miksi ihmiset hakeutuvat diakonian vastaanotolle tai ottavat muuten työntekijöihin yhteyttä avun ja tuen toivossa. (Helsingin seurakunnat).

Vaikka diakoniaityö on kirkkolain (1054/1993) määräämä työnala kirkon sisällä, pidetään sitä myös jokaisen kristityn ihmisen tehtävänä ja henkilökohtaisena missiona. Diakonia pohjautuu ennen kaikkea kristilliseen uskoon, lähimmäisen rakkauteen, heikompien auttamiseen ja kristillisen ihmiskäsityksen sekä inhimil-

lisyiden tukemiseen. Diakoniatyö on etsivää ja pelon, ahdistuksen ja hätää lievittävää työtä, joka tuo avun ihmisten luokse. Ihmisiä ja koko ihmiskuntaa pyritään eheyttämään diakoniatyön ja kirkon avulla, sillä monissa hankalissa tilanteissa tai kriisin keskellä yhteisön voima on se, joka auttaa ihmisiä jaksamaan. Kirkko tekee myös diakoniatyön kuuluvaa yhteiskuntatyötä, mikä tarkoittaa sitä, että kirkko pyrkii osallistumaan yhteiskunnallisiin keskusteluihin, vaikuttamaan sen rakenteisiin sekä taistelemaan ihmisten oikeuksien, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden puolesta. (Suomen kirkkohallitus 4–5.)

4.2 Diakonian auttava voima

Kirkon diakoniatyöntekijöiden mukaan tärkeimmät teot asunnottomuuden poistamiseksi ovat ennaltaehkäisy, jolloin turvataan toimeentulo, tuetaan itsenäistä selviytymistä sekä henkistä tasapainoa ja vuokra-asuntojen riittävä määrä tulee turvata. Korjaavilla toimilla tarkoitetaan henkilökohtaista ohjausta ja tukea vaikeissakin tilanteissa. Tilanteen hoidolla muodostetaan kuva siitä, että tuettua asumista ja asumispalveluita tarjotaan riittävästi niitä tarvitseville. Diakoniatyöllä on tärkeä rooli asunnottomien ja huono-osaisten tukemisessa ja auttamisessa. Kirkon sisällä ja diakoniatyössä pyritään ihmisiä rohkaisemaan yhteisöllisyyteen ja lähimmäisenrakkauteen, joka vahvistaa toisista huolehtimista ja vastuun ottamista muistakin ihmisistä, kuin vain itsestään. Tavoitteena diakoniatyöllä on murtaa yksinäisyyden ja syrjäytymisen rakenteet ja rohkaista asunnottomia ja muita hankalassa elämäntilanteessa olevia uskomaan, yrittämään ja tukeutumaan muihin ihmisiin silloin, kun omat voimavarat eivät aina riitä. (Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 130–131.)

Erityisesti Helsingissä kirkko ja diakoniatyöntekijät tekevät paljon yhteistyötä syrjäytyneiden, asunnottomien sekä päihde- ja mielenterveysongelmien kanssa taistelevien kanssa. Tästä hyvä esimerkki on Myllypuron kirkolla talvikuukausina järjestettävä kodittomien yö, joka tehdään yhteistyössä Herttoniemen seurakunnan diakoniatyön kanssa. Kodittomien yö on kuukausittainen yötapahtuma, joka tarjoaa asunnottomille yöpaikan, ruokaa, suojaa ja seuraa. Myllypurossa osallistutaan myös valtakunnalliseen asunnottomien yöhön. (Helsingin uutiset, 2012.)

Myllypurossa toimii myös ilmaisen ruoan jakelu, joka on tullut tutuksi monelle vähätuloiselle ja asunnottomalle ihmiselle. Myllypuron leipäjono toteutetaan yhteistyössä Herttoniemen seurakunnan diakoniatyön kanssa. Leipäjonossa jaetaan ihmisille lahjoituksina saatuja ruokaelintarvikkeita muutaman kerran viikossa. (Studio 55, 2013.)

Heikompien auttaminen ja konkreettinen ruoka-apu sitä tarvitseville on aina ollut osa diakoniatyötä (Hiilamo, Pesola & Tirri 2008, 115). Suomessa toimii ruokapankkeja, joiden nimitys on suomalaisessa yhteiskunnassa vakiintunut ”ilmaisen ruoan ja elintarvikkeiden jakeleviin tahoihin”, kuten esimerkiksi paljon julkisuutta saanut Veikko ja Lahja Hurstin laupeudentyö ry:n leipäjono Helsinginkadulla, Kalliossa. Ilmaisen ruoan- ja elintarvikkeiden jakelu pohjautuu vahvasti 1990-luvun lamaan ja talouskriisiin, mutta jo 1980-luvulla sosiaalipäivystyksestä jaettiin ruoka-apua sitä tarvitseville ihmisille. Evankelis-luterilaisen kirkon ruokapankit ovat vahvasti yhteyksissä diakoniatyöhön ja myös muut uskonnolliset ryhmät ja seurakunnat tarjoavat ruoka-apua, kuten esimerkiksi Pelastusarmeija, Punainen risti ja Mannerheimin lastensuojeluliitto. (Hänninen, Karjalainen, Lehtelä & Silvasti 2008, 7–10.)

Kymmenet tuhannet suomalaiset vastaanottavat ruoka-apua muun muassa seurakunnalta ja voidaankin pohtia, ovatko Suomen hyvinvointivaltion suojarakenteet riittäviä erityisesti huono-osaisten ja apua tarvitsevien ihmisten silmissä. Suomen sosiaaliturva on ikuisen kritiikin kohteena ja onko tässä jälleen kerran sellainen häpeäpilkku järjestelmässä, jota kirkko pyrkii korjaamaan mahdollisuuksiensa mukaan? Useimmiten syy ruoka-avun tarpeeseen on heikko taloudellinen tilanne ja sosiaalinen asema. Kirkon ja seurakuntien ylläpitämät ruokapankit ja avustuspisteet, ruokailut ja lahjoitukset ovat tarpeellisia, mutta kirkko rajaa selkeästi, että tällaista tarvetta ei pitäisi päästä edes muodostumaan suomalaisessa yhteiskunnassa. (Hänninen, Karjalainen, Lehtelä & Silvasti 2008, 7–14.)

Kirkollista keskustelua onkin herännyt paljon siitä, että ruokapankkitoiminta saattaa mahdollistaa sosiaalityön voimavarojen ja resurssien vähenemistä entisestään. Viimesijaisena ihmisten turvana ja oikeuksien tukijana on Suomen pe-

rustuslain mukaan julkisen vallan tehtävä. Ruoan ja elintarvikkeiden jakelu ei ole ainoastaan aineellista auttamista, vaan syvällistä ja monimuotoista auttamista ja vaikuttamistyötä. Tarkoituksena on yrittää tukea ihmisten voimaantumista, ehkäistä syrjäytymistä ja yrittää etsiä selviytymiskeinoja. Ruokapankkien tarve on yhteiskunnallinen häpeä ja se on nähty jo vuosikymmeniä väliaikaisena ratkaisuna, joka on kuitenkin ajankohtainen ja tarpeellinen yhä edelleen. Esimerkiksi diakoniatyössä ruoka-apu diakoniaruokailujen, taloudellisen tukemisen, ruokapankkien sekä osto-osoituksien antaminen on huomattava taloudellinen auttamisen keino. (Hiilamo, Pesola & Tirri 2008, 115–121.)

4.3 Ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen diakoniatyössä

Moni diakoniatyön asiakkaista tarvitsee laaja-alaista apua ja tukea monella elämäntilanteellaan. Moniongelmaisessa tilanteessa voi olla myös haastavaa hahmottaa, missä asiassa ihmisellä on kaikkein suurin hätä ja mihin tilanteeseen apua kaivataan kaikkein eniten. Ihminen on aina kokonaisuus ja kaikki hänen elämäntilanteensa ongelmat, onnistumiset ja tuen tarve ovat sidoksissa toisiinsa. Ongelmien jatkumo yritetään pysäyttää ja sitä koetetaan myös ennakoida, ennen kuin tilanne käy ihmiselle liian raskaaksi selvittää itsenäisesti. Diakoniatyössä ihmistä pyritään auttamaan ja tukemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja ymmärtäväisesti. Ihmisen omaa uskoa, toivoa ja tahtoa pyritään vahvistamaan, jotta elämäntilanteista selviytymiset vaikuttaisivat optimaalisimmilta ja tuen avulla saavutettavilta. (Hakala 2002, 233–234.)

Diakoniatyön tarkoitus on vahvistaa ja tukea ihmisen omaa tahtoa, unelmia ja tavoitteita sekä kannustaa ja tukea ihmistä kohti onnellista ja tasapainoista elämää. Asiakkaat pyritään aina kohtaamaan ihmisinä fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti, emotionaalisesti sekä hengellisesti. Diakoniatyön tärkein tarkoitus auttaa niitä ihmisiä, joita kukaan muu ei auta tai yhteiskunta mahdollisesti hyljeksii tai laiminlyö jollain tasolla. Diakoniatyöntekijä kuuntelee, luo uskoa ja toivoa ja välittää sanoman Jumalan rakkaudesta ja läsnäoloista sellaisille ihmisille, jotka kaipaavat rohkaisevia sanoja ja tukea elämäänsä. Aina pyritään etsimään myös konkreettisia keinoja, joilla haetaan vaikeaan tai monimutkaiseen elämän-

tilanteeseen muutosta. Tarkoitus on vahvistaa ihmisen omia voimavaroja ja vahvuuksia sekä ohjata häntä takaisin sille tielle, josta hän on mahdollisesti eksynyt. (Hakala 2002, 233–235.)

Diakoniatyö on ihmisten auttamista, ymmärtämistä ja vuorovaikutuksellista ymmärtämistä. Jumalan läsnäolo ja lähimmäisenrakkaus ovat diakoniatyön kivijalkoja, joihin työ perustuu. Diakoniatyö pystyy joustavalla työotteella huomioimaan ihmisen kokonaisuutena ja juuri siinä hetkessä, kun apu on tarpeellista. (Laulaja 2002, 59–63.) Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen tulee aina nähdä suhteessa Jumalaan sekä toisiin ihmisiin: ihmisyyys toteutuu suhteessa toisiin ihmisiin. Auttaessaan ja rakastaessaan lähimmäistään kristitty palvelee paitsi apua tarvitsevaa, hän myös toteuttaa Jumalan tahtoa. Ihmiset on luotu elämään yhdessä, ryhminä ja toistensa tukena. Tästä syntyy vahva eettinen peruste diakoniatyölle sekä itse ihmisyydelle. (Niemelä 2002, 87–89.)

5 TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Auttamistyön perustarkoitus on olla hyvän palveluksessa. (Laitinen & Hurtig 2006, 60.)

5.1 Sininauha-Asunnot

Sininauha-Asunnot on perustettu vuonna 1957 ja se on tarjonnut siitä asti asunnottomille ihmisille asumismahdollisuuksia. Sininauha-Asunnot on yleishyödyllinen ja kristillisellä arvopohjalla toimiva säätiö. Säätiö on alun perin perustettu lahjoitusvaroilla, ja vuoteen 1995 säätiö toimi Raittiuskotisäätiö nimellä. Vuonna 2004 säätiön sääntöjä uudistettiin ja ne liitettiin tiiviimmin Sininauhaliitto ry:n yhteyteen. Sininauhaliitto ry on valtakunnallinen, kristillisen päihdejärjestön keskusliitto, johon kuuluu 92 järjestöä (2013). Sininauhaliitto on antanut Sininauha-Asuntojen tehtäväksi päihdeongelmaisten ihmisten asumislähtöisten palvelujen kehittämisen. Säätiön tehtäviin kuuluu tukiasuntojen hankinta ja ylläpito asunnottomille päihde- ja mielenterveysongelmista kärsiville. He pyrkivät myös vahvistamaan asukkaiden elämänhallintaa erilaisin tukipalveluin. (Sininauha-Asunnot 2013.)

Sininauha-Asunnot toimivat myös aktiivisena yhteiskunnallisena vaikuttajana, joka toiminnallaan pyrkii vähentämään asunnottomuutta, vahvistamaan ja kehittämään päihde- ja mielenterveyspalveluja sekä yhteiskunnallisen osallisuuden edistämistä. Säätiön rahoitus koostuu asukkaiden maksamista vuokratuloista ja palvelumaksuista, jotka maksaa pääosin kaupunki. Sininauha-Asunnot säätiöllä on noin 500 asuntoa (2012) ja asuntojen määrän arvioidaan olevan kasvussa tulevaisuudessa. (Sininauha-Asunnot 2013.)

Henkilökuntaa säätiössä on noin 100 (2012) ja myös henkilökunnan määrä on kasvussa. Helsingissä säätiöllä on tällä hetkellä kolme tukiasuntoa, Puolimat-kankoti Topi-Katti, Puolimat-kankoti Pessi ja Ruusulankatu. Pessin tuetun asu-misen yhteydessä toimii myös toimintatila Illusia. Illusiassa pyörii Vailla vakinais-

ta asuntoa ry:n Sininauha-Asuntojen kanssa yhteistyössä pitämä yökahvila Kalkers. Kalkers on Hietaniemen palvelukeskuksen lisäksi ainut paikka Helsingissä, joka tarjoaa suojaa yöaikaan helsinkiläisille asunnottomille. (Sininauha-Asunnot 2013.)

5.2 Ruusulankadun asumispalveluyksikkö

Ruusulankatu 10 on Sininauha-Asuntojen tuetun asumisen asumispalveluyksikkö, joka sijaitsee Helsingin Etu-Töölössä. Ruusulankadun asumispalveluyksikkö on osa Helsingin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa ja se on aloittanut toimintansa syksyllä 2012. Asumispalveluyksikön rakennukseen on remontoitu asuntoja seitsemään kerrokseen, jokaisessa kerroksessa on 15 asuntoa ja yhteensä Ruusulankadun kiinteistössä on siis 93 asuntoa. Asumispalveluyksikköä suunniteltaessa kohderyhmänä tavoiteltiin 20–30 -vuotiaita, hyväkuntoisia päihteidenkäyttäjiä ja asunnottomia henkilöitä. Suurin osa Ruusulankadulla asuvista onkin 1980 ja 1990 -luvulla syntyneitä. (Helsingin Kaupunki 2013.)

Asunnoista 90 on yksiöitä, yksi on kolmio ja kaksi on kaksiota. Ruusulankadulla suurin osa asunnoista on suunnattu yksin eläville henkilöille, mutta myös muutama perheasunto löytyy talosta. Kaikissa asunnoissa on oma keittiö, kylpyhuone ja perushuonekalut (sänky, vaatekaapisto, pöytä ja kaksi tuolia). Asunnot sekä yleiset tilat on suunniteltu helppokulkuisiksi ja esteettömiksi. Yleisiin tiloihin kuuluu asukkaiden toimitilat, aulan info ja pesula. Piharakennuksessa on tarkoitus toteuttaa tulevaisuudessa päivätoimintaa. Monilla uusista asukkaista on pitkäaikaisasunnottomuustaustaa sekä päihde- ja mielenterveysongelmia (Sininauha-Asunnot 2013.)

Yksikkö toteuttaa asunto ensin -periaatetta, eikä Ruusulankadulla asuminen edellytä asukkaita päihteettömyyttä. Henkilökuntaan kuuluu yksikön vastaava, varavastaava, sairaanhoitaja, kuusi palvelunohjaajaa, jotka ovat sosionomeja, 17 asumisohjaajaa, jotka ovat lähihoitajia sekä siivoustyönohjaaja. (Sininauha-Asunnot. 2013.) Kaikki uudet asukkaat tulevat asumispalveluyksikköön Helsingin-

gin kaupungin ohjaamina ja sen palveluiden piiristä. Asukasvalinnoista vastaa yhteistyössä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston asumisen tuen (Astu) työryhmä ja Ruusulankadun työntekijät. Asuminen Ruusulankadun asumispalveluyksikössä on tuettua tai tehostetusti tuettua. Asuminen on toteutettu asuinhuonevuokralain (AHVL) mukaan ja vuokrasopimukset ovat kaikilla asukkailla voimassa ehtojen mukaisesti toistaiseksi. Koko yksikössä työskentelee noin 25–30 henkilöä, ja henkilökuntaa Ruusulankadulla on aina paikalla. (Helsingin Kaupunki 2013.)

5.3 Ruusulankadun tukipalvelut

Sininauha-Asuntojen tukipalvelut riippuvat asukkaan omasta toimintakyvystä. Asuminen on tuettua ja asukkaita pyritään kannustamaan ja rohkaisemaan itsenäisyyteen ja auttamaan heitä yksilöllisesti. Tällä tavalla pyritään katkaisemaan asunnottomuuden kierrettä. Tarkoitus on yrittää tarjota sellaista tukea ja rohkaisua, jotta mahdollisimman moni asukkaista kykenisi jossain elämäntilanteessaan asumaan itsenäisesti. Tukea voi saada muun muassa kodinhoitoon, taloudenhoitoon ja ajankäyttöön sekä elämänhallintaa. Asukkaille tarjotaan ympärivuorokautista tukea, opastusta ja palveluohjausta. Tukipalvelut voivat liittyä laaja-alaisesti mielenterveys-, terveydenhuollon-, ja työllistymispalveluihin sekä päihdehuoltoon. (Sininauha-Asunnot 2013.)

Henkilökunta, asukas ja hänen oma sosiaalityöntekijänsä muodostavat asukkaan kanssa mahdollisimman kattavan tukiverkoston. Se voi koostua läheisistä, viranomaisista ja asiakkaille tärkeistä ja merkityksellisistä tahoista. Yhdessä tehdyn palvelusuunnitelman tavoite on varmistaa asukkaan elämänhallinnan vahvistuminen sekä asumisen onnistuminen ja turvaaminen. Asukkaan palvelusuunnitelmaa tehdessä huomioidaan asukkaat psyykinen, fyysinen, sosiaalinen sekä terveydellinen hyvinvointi. Asukkaan sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta tärkeää on tavoittaa ympäristön virikkeellisyys, vapaa-ajan mahdollisuudet ja asukkaiden yhteisöllisyys. Kun asuminen tuetusti onnistuu pitkäaikaisesti, voidaan yhteistyössä asukkaan ja sosiaalityöntekijän kanssa etsiä mahdollisuutta siirtyä asumaan itsenäisempään asumismuotoon. Vastaavasti asukkaan asu-

miskyvyn heikentyessä asukkaalle voidaan alkaa selvittää mahdollisuutta siirtyä palveluasumisen piiriin. Sininauha-asunnot toteuttaa pääsääntöisesti kaikissa yksiköissä Asunto ensin-periaatetta. (Sininauha-Asunnot 2013.)

5.4 Töölön Ruusu -hanke

Asumispalveluyksikön yhteydessä toimii myös kaksi vuotta kestävä Töölön Ruusu -hanke, joka on Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama ympäristöprojekti. Projekti pyrkii auttamaan alueen asukkaita ja uuden asumispalveluyksikön asukkaita sopeutumaan tilanteeseen ja ehkäisemään ongelmia ja väärinkäytöksiä. Tarkoitus on pystyä integroimaan asumispalveluyksikkö Töölön alueelle ja löytää yhteisymmärrys paikallisten asukkaiden kanssa sekä luoda alueelle turvallisuuden tunnetta. Projekti pyrkii antamaan Töölön asukkaille mahdollisuuden osallistua asumispalveluyksikköön liittyvään keskusteluun ja antaa heille mahdollisuuden tulla kuulluksi ja ennalta ehkäistä ja negatiivisia asenteita ja ennakkoluuloja pitkäaikaisasunnottomia ja asumisyksiköitä kohtaan. (Sininauha-Asunnot 2013.)

Ruusulankadun asumispalveluyksikön lähialueiden seuraaminen ja asumispalveluyksikön integroituminen haastavalle ja vaikutusvaltaiselle alueelle ei ole ollut yksinkertaista. Asumispalveluyksikön tulemistä Töölöön vastusti vahvasti paikalliset perheet ja asukkaat ja sitä vastaan kerättiin adressi sekä käytiin taistelemassa hallinto-oikeudessa asti. Vaikka vastustus oli aluksi kovaa ja hanketta suunniteltiin pitkään, ovat töölöläiset nyt alkaneet suhtautua suotuisammin uuteen tilanteeseen ja asumisyksikön tuloon. Koska yksikkö on nyt avattu ja rakennettu valmiiksi, ei koko projektia enää voida perua ja voidaan vain toivoa, että asumispalveluyksikön asukkaat ja paikalliset asukkaat löytävät tasapainon ja suotuisan yhteishengen alueella asumiseen. (Yle uutiset 2012.)

Kaikki lähialueelta saatu tieto ja tapahtunut raportoidaan ja ympäristötyöntekijöiden on tarkoitus olla tietoisia siitä, mitä alueella tapahtuu ja millaisia mahdollisia häiriöntekijöitä asumispalveluyksikkö saattaa alueella aiheuttaa. Ympäristötyöntekijät toimivat siis ennen kaikkea paikallisten asukkaiden ja asumispalvelu-

yksikössä asuvien, sekä muiden alueen toimijoiden viestinviejänä ja yhdistävänä työtahona. Tarkoitus on luoda tasapainoa ja saada aikaan yhteisymmärrys alueella asuville, toimiville ihmisille sekä erilaisille palveluntarjoajille. Ympäristötyöntekijät vastaavat suoraan palautteeseen ja puhelinsoittoihin. He yrittävät ratkaista alueella ilmeneviä ongelmia ja asumisyksikön asukkaiden sekä henkilökunnan kanssa tehdään aktiivisesti töitä, jotta alueella vallitseva turvallisuudentunne ja yleinen viihtyvyys säilyisivät hyvässä naapurusto hengessä. (Sini-nauha-Asunnot 2013.)

5.5 Aikaisemmat tutkimukset

Pitkäaikaisasunnottomien nuorten asumispalveluyksiköistä on tehty jonkin verran tutkimuksia. Riitta Granfeltin (2003) tutkimus ”Vankilasta kotiin vai kadulle” tutkimus sivuaa tätä aihetta ja Anne Kantoluoto (2011) on tehnyt pro gradu -tutkielman ”Kertomuksia asunnottomuudesta”. Yksi uusimmasta asunnottomuudesta tehty tutkimus on Päivi Koskelta (2013) valmistunut pro gradu työ. Päivi Koski (2013) tarkastelee asunnottomuutta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten näkökulmasta.

Kotia kohti on jatkoa keväällä 2013 valmistuneelle opinnäytetyölle ”Uusien asukkaiden odotukset Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä”. Honkakoski & Marjanen (2013) tutkivat tässä kyseisessä opinnäytetyössä uusien asukkaiden odotuksia ja toiveita Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä. Opinnäytetyötä varten he haastattelivat kahdeksaa Ruusulankadun asukasta. Näistä haastatelluista osa tehtiin ennen asukkaiden muuttoa Ruusulankadulle ja muutama sitten, kun asumisyksikön avaamisesta oli kulunut vain vähän aikaa.

Riitta Granfeltin (2003) tutkimukseen osallistui kuusitoista mies- ja seitsemän naisvankia. Vangit olivat Helsingin, Kerava ja Jokelan vankiloista sekä Helsingin avovankilasta. Tutkimus toteutettiin vuosina 2001–2002 ja siihen osallistuneet vangit olivat keskimäärin yli 34 -vuotiaita. Joukossa oli kuitenkin neljä alle 30 –vuotiasta vankia. Granfelt haastatteli lisäksi muutamia vankilasta vapautuneita henkilöitä ja tutki alan asiantuntijoiden näkemyksiä asunnottomuudesta, van-

keinohoidosta ja kriminalihuollosta. Haastattelun teemat koostuivat asunnottomuudesta, päihteiden käytöstä, syrjäytymisestä sekä yhteiskuntaan integroitumisesta. (Granfelt 2003, 15, 26.)

Granfeltin tekemän tutkimuksen perusteella vankien toiveissa on tulevaisuudessa asua ja elää itsenäisesti. Tärkeäksi koettiin vankilasta vapautumisen jälkeinen pitkäkestoinen kuntoutus, tuetun asumisen mahdollisuus, kuitenkin vähintään asumiseen liittyvä tuki. Ilman suunniteltuja kuntouttavia vaihtoehtoja vankilasta vapaudutaan asuntoloihin tai kadulle, mikä altistaa entisen vangin rikos- ja päihdekierteen jatkumista. Granfelt näkee tutkimuksen perusteella, että mikäli vangeille ei pystytä järjestämään asuntoa tai tarvittavia tukimuotoja, ei vankilasta vapaudu uusia veronmaksajia ja selviytymisen mahdolliset ovat liian rajatut. (Granfelt 2003, 75–76.)

Kantoluodon (2011) tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää asunnottomana olleiden, tuetun asumisen kuntouttavassa yksikössä asuvien ihmisen kertomuksia asunnottomuudesta. Tutkimusta varten Kantoluoto haastatteli kahdeksaa yksikössä asuvaa. Tutkimuksessa ei käy selville, mikä asumisyksikkö on kyseessä. Kuusi haastateltavista oli miehiä ja kaksi naista. Iältään he olivat pääasiassa 40–50 -vuotiaita.

Tutkimuksessa Kantoluoto (2011) kuvailee, että suurin osa haastettavista kuvasi asunnottomaksi jäämisen liittyvän jollain määrin päihteiden käyttöön. Koti voitiin menettää myös vaikea elämäntilanteen ja useiden ongelmien yhteissummana. Tällaisia tilanteita olivat tutkimuksen mukaan erotilanteet, konkurssit ja työpäikan irtisanomiset. Jäädessään kodittomiksi kaikki haastateltavat olivat jollain tapaa etääntyneet perheestään. Kaikki haastateltavat eivät olleet joutuneet elämään kadulla, mutta absoluuttisesti asunnottomat kertoivat, että se on niin fyysisesti kuin emotionaalisestikin äärimmäisen raskasta. Tutkimuksen mukaan ammatillinen apu oli ollut keskeinen ja tärkeä osa kaikkien haastateltavien asunnottomuuteen vaikuttaessa. Tärkeäksi tueksi asunnottomuuteen koettiin haastateltavien mukaan myös vertaistuki, sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen läheisiin sekä tunne siitä, että kuuluu johonkin.

Honkakosken ja Marjasen (2013) työn tavoitteena oli saada tietoa uusien asukkaiden odotuksista, toiveista, tarpeista, kehittämis ehdotuksista sekä heidän hengellisistä tarpeistaan. Honkakoski ja Marjanen (2013) toteavat työssään, että asukkailla oli pääosin positiivinen käsitys asumispalveluyksikössä asumisesta tässä vaiheessa. He toivoivat yksikköön esimerkiksi vertaistukiryhmiä ja kuntosalia. Työntekijöitä toivottiin selkeämpää otetta häiriöiden ja asumisrauhan turvaamiseen. Tärkeänä asukkaat näkivät, että yksikössä on aina työntekijä tavoitettavissa ympäri vuorokauden.

Koski (2013) kertoo, että asunnottomuus on yhteiskunnallinen ilmiö, eikä tyypillistä asunnotonta ole olemassa. Tutkimuksesta nousee esille, että on asunnottomia, jotka kykenevät asumaan itsenäisesti ja asunnottomia, jotka eivät halua ottaa vastaan minkäänlaisia tukimuotoja. Huomioitavaa oli myös se, että jos asunnoton itse saa määrittää avunmuodot, otetaan se helpommin vastaan. Asunnoton usein saatetaan leimata avuttomaksi, vastuuttomaksi ja asumiskyvyttömäksi. Tutkimuksesta nousi myös esille, että monilla asunnottomilla oli ollut päihde- ja mielenterveysongelmia, lapsuudenaikaisia vaikeita kokemuksia vanhempien huolenpidosta johtuen ja taloudellisia vaikeuksia. Kosken mukaan on nähtävissä, että asunnottomuutta ei saada poistettua ainoastaan asuntokannan lisäämisellä. Siihen tarvitaan erilaisia asumismuotoja, tuki- ja palvelumuotojen saatavuutta ja ammatillista osaamista.

6 TUTKIMUSPROSESSI

6.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksessa on tavoitteena asukaslähtöisten haastatteluiden avulla selvittää, miten asumispalveluyksikön asukkaiden odotukset ja toiveet ovat täyttyneet asumispalveluyksiköstä ja siellä asumisesta. Haastatteluiden avulla saadaan pitkäaikaisasunnottomilta tietoa ja kokemuksia paitsi tuetusta asumisesta, myös yleisesti asunnottomuudesta ja sosiaalipalveluista Helsingissä. Opinnäyteyössä tarkastellaan asumispalveluyksikön kehittämistarpeita, asukkaiden kokemuksia ja toiminnan tuloksia melko lyhyeltä ajalta.

Tavoitteenamme on tuoda esille haastateltavien asukkaiden tarinat ja kertomukset heidän elämästään, asunnottomuudestaan ja asumispalveluyksikössä asumisen merkityksestä heidän elämäänsä. Ilman näitä haastateltavia, emme olisi päässeet pohtimaan asunnottomuuden ja tukiasumisen liittyviä ongelmakysymyksiä tai oppineet paljon heidän kokemuksistaan.

6.2 Haastateltavat asumispalveluyksikön asukkaat

Haastateltavat asukkaat valikoituivat Ruusulankadun asumisyksikössä työskentelevien ohjaajien suosituksien kautta ja saimme listan asukkaista, jotka olivat osallistuneet myös aikaisempaan opinnäytetyöhön, jolle teimme jatkoa. Muutaman haastateltavan saimme mukaan tutkimukseen vieraillessamme Ruusulankadulla ensimmäistä kertaa, kun kerroimme, mitä olimme tekemässä ja he halusivat osallistua haastatteluihin. Haastatteluja varten asukkaat täyttivät suostumuslomakkeen (LIITE 3), jossa kerrottiin opinnäytetyöstä ja haastatteluiden luottamuksellisuudesta. Näin haastateltavat antoivat luvan haastattelulle ja samalla vaihdoimme yhteystietoja ja sovimme sopivia haastatteluajankohtia haastateltavien kanssa. Allekirjoitettava suostumuslomake käytiin läpi haastateltavien kanssa ja niiden kanssa, jotka allekirjoittivat suostumuslomakkeen jo ennen haastattelua, keskusteltiin suostumuslomakkeen sisällöstä vielä uudelleen haastattelun aluksi.

Ensimmäisen kerran kävimme Ruusulankadulla tervehtimässä asukkaita ja ohjaajia kasvotusten ja sopimassa haastatteluajankohtia heinäkuun lopulla. Haastattelut aloitimme sitten, kun olimme saaneet kaupungilta virallisen tutkimusluvan opinnäytetyötä varten. Kun teimme haastatteluja asumispalveluyksikön tiloissa, yritimme aina tavoittaa samalla niitä asukkaita, joihin emme olleet vielä aikaisemmin saaneet yhteyttä tai joiden kanssa täytyi sopia uusi tapaamisaika. Useassa tapauksessa haastattelut peruuntuivat, kaksi haastatteluihin mukaan lupautunutta henkilöä lopulta kieltäytyi haastattelusta, osa ei muistanut tulla paikalle, yksi oli sairaana ja kerran kaksi haastateltavista oli liian päihtyneitä, ettemme saaneet asumispalveluyksikön ohjaajilta lupaa haastatteluiden järjestämiseen.

Haastateltavat saivat itse vaikuttaa siihen, missä haastattelut tapahtuivat, vaikka olimme valmistautuneet ehdottamaan heille muutamia mahdollisia tapaamispaikkoja. Kaikki tapaamiset sovittiin lopulta Ruusulankadulle, yksi haastateltavista kutsui meidät kotiinsa ja loput haastattelut tehtiin monitoimitilassa ja kerroksissa olevissa aulatiloiissa. Muutaman kerran menimme Ruusulankadulle ilman sovittuja aikatauluja ja saimme tehtyä pari haastattelua ilman sovittua tapaamista, kun asukkaat sattuvat olemaan Ruusulankadulla paikalla ja halukkaita haastatteluun. Jätimme aulan infoon työntekijöille haastateltavien postilaatikkoon laitettavia viestejä, jotta haastateltavat tiesivät meidän tavoitelleen heitä ja he voisivat ottaa meihin yhteyttä tarvittaessa. Haastatteluista neljä toteutimme yksilohaastatteluina ja yhden haastattelun teimme etukäteen suunnittelematta ryhmähaastatteluna. Kyseiseen ryhmähaastatteluun osallistui kaksi henkilöä.

6.3 Aineiston analyysi ja tutkimusmenetelmät

Aloitimme opinnäytetyön aineiston analyysin litteroimalla kaikki kuusi haastattelua. Litteroitavaa aineistoa kertyi yhteensä vähän yli 4 tuntia ja yhteensä 58 sivua. Haastatteluissa käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelua, joka mahdollisti avoimen ja spontaanin ilmapiirin haastattelutilanteissa. Haastattelun runkona käytimme etukäteen suunniteltuja haastattelukysymyksiä, jotka antoivat suuntaa keskustelulle ja tukivat sen kulkua, mutta eivät kuitenkaan ohjaileet

keskustelua liikaa. Haastateltavat asukkaat olivat tutkimuksessa kokemusasiantuntijoita ja ehdottomassa pääosassa haastattelutilanteissa ja loppuraportin tuloksissa.

Deduktiivisen aineiston analyysiä ohjaavat teemat, käsitekartta tai malli, joihin aineistosta etsitään sisällöllisesti sopivia asioita. (Kyngäs & Vanhanen 1998 5, 7). Aineiston analyysissä on käytetty deduktiivista sisällön analyysimenetelmää. Puolistrukturoitu teemahaastattelu ja haastattelukysymyksien selkeä jaottelu helpottivat analyysiprosessia, koska haastattelumateriaalia oli huomattavasti helpompi teemoittaa ja hakea materiaalista yhtäläisyyksiä ja samalla nostaa esille tärkeitä yksityiskohtia. Kyngäs & Vanhanen (1998,10) ovat todenneet, että laadullisen aineiston analyysin haasteena on, että tutkija alkaa analysoida aineistoa subjektiivisesti, jolloin aineiston lopputulos perustuu enemmän tutkijan omaan subjektiiviseen näkemykseen, objektiivisuuden sijaan. Toisena haasteena pidetään tutkijan kykyä pelkistää aineistoa, jotta kategoriat kuvaavat luotettavasti tutkittavaa aihetta. Tutkijan on pystyttävä osoittamaan aineiston ja tulosten yhteys niin, että tutkimuksen lopputulos on mahdollisimman luotettava.

Tutkimuksen teemoja ovat Ruusulankadun asumispalveluyksikkö ja Sininauha-Asunnot, asunnottomuus, sosiaalipalvelut Helsingissä, tuettu asuminen, asukkaiden hengellisen tuen tarve sekä asukkaiden tulevaisuuden näkemykset ja odotukset. Aineistosta etsimme teemoihin sopivia kommentteja ja mielipiteitä sekä yhtäläisyyksiä. Haastattelun kaari kulki pääsääntöisesti niin, että haastateltavat kertoivat ensin ajasta, jolloin elivät asunnottomina ja seuraavaksi nykyhetkestä ja sen tuomista haasteista ja odotuksista. Haastatteluiden lopuksi keskusteltiin tulevaisuuden näkemyksistä

7 RUUSULANKATU 10 JA ASUKKAIDEN KOKEMUKSET

Voidakseen elää ihmisellä täytyy olla myös kyky ja mahdollisuus luottaa johonkin. Elämä on pohjimmiltaan luottamuskysymys. (Laitinen & Hurtig 2006, 187.)

7.1 Haastateltavat

Tutkimuksemme on jatkoa opinnäytetyölle Uusien asukkaiden odotukset Ruusu-lankadun asumispalveluysiköstä (Honkakoski ja Marjanen 2013). Tarkoituksenamme oli alun perin haastatella samoja henkilöitä, joita oli haastateltu ke-väällä 2013 valmistuneeseen opinnäytetyön. Monista yhteydenottoyrityksistä huolimatta emme tavoittaneet lopulta kaikkia haastateltavia. Osa heistä oli muuttanut pois asumispalveluysiköstä, kaksi lopulta kieltäytyi haastattelusta ja useampi haastateltavista ei saapunut sovituille tapaamisille. Lopulta saimme haastateltua kuutta henkilöä, joista yksi oli nainen ja loput miehiä. Kolme haas-tateltavista asukkaista oli osallistunut myös edelliseen opinnäytetyöhön. Viisi haastateltavista oli iältään alle 32 -vuotiaita ja yksi oli selvästi asumispalveluysikön kohderyhmää vanhempi.

Suurin osa haastateltavista oli asunut asumispalveluysikössä sen perustami-sesta lähtien ja muutama heistä oli muuttanut asumispalveluysikköön alkuvuo-desta 2013. Osa haastateltavista ei muistanut, milloin oli muuttanut tai miten oli tähän asumismuotoon päätynt. Haastateltavat olivat saaneet tuetun asunnon Astun eli Sosiaali- ja terveysviraston asunnottomien palveluihin kuuluvan asu-misen tuen kautta. Asumisen tuki vastaa täysi-ikäisten ja alle 65-vuotiaiden asunnottomien asumispalveluiden hakemisesta ja järjestämisestä. Palveluihin kuuluu esimerkiksi Hietaniemen palvelukeskuksen ensisuoja eli hätämajoitus asunnottomille pääkaupunkiseutulaisille, tuetun asumisen sosiaalipalvelut sekä asumisneuvonta. (Helsingin kaupunki 2013.)

Mut siin ei oo päivääkään selvin päin niin sellaista elämää ku viettää ni ei se tunnu niin pitkältä ajalta, ei ehi huomatakkaa – – Mut löydettiin kadulta. Ne katteli, että mä oon norkoillu jo niin pitkään jo samassa. Puistossa. Tulivat kysymään, onko sulla kämppää. Mä sanoin, että oon vuoden ollu kadulla.

Näin eräs haastateltavista kuvasi kadulla viettämänsä aikaa. Haastateltavat kertoivat ennen asumispalveluysikköön muuttamista asuneensa kavereiden nurkissa, kadulla ja roskiksessa, asuntoloissa, vankilassa ja omissa asunnoissa. Neljä haastateltavaa oli asunut kadulla useamman vuoden ennen tuettua asumista. Haastateltavista yhdellä oli opistotasoinen koulutus, kolme oli käynyt peruskoulun ja useampi haastateltava sanoi opiskelleensa ammattikoulussa, mutta ei ole koskaan saanut tutkintotodistusta, eli opiskelut ovat jääneet kesken. Haastateltavat ovat tehneet töitä muun muassa rakennus-, teollisuus-, elintarvike-, ja terveydenhoitoalalla. Eräs haastateltavista oli aloittanut ammattitutkinnon syksyllä 2013 haastatteluiden aikaan. Näillä sanoilla hän kommentoi opiskelun aloittamista ensimmäisen koulupäivän jälkeen:

Töitä oon tehny ja kouluja käyny, mut ei oo papereita kummastakaan. Mut mä ajattelin, et ton mä käyn kyl kunnolla.

7.2 Asunnottomuuden syitä

Keskustelimme haastateltavien kanssa paljon siitä, pystyisivätkö he nostamaan esille niitä syitä, jotka olivat johtaneet heidän asunnottomuuteensa. Suurin osa haastateltavista kertoi asunnottomuuden syyksi erilaisten ongelmien kasautumisen. Eräs haastateltavista totesi, ettei asunnottomuudesta nousta omin jaloin, vaan siihen tarvitaan aina jotain apua matalalla kynnyksellä. Haastateltavien mukaan asumispalveluysikön tyyppistä tuettua asumista tarvitaan lisää Helsingissä ja asuntolamaisesta asumisesta tulisi kokonaan luopua. Jollain helsinkiläisillä asuntoloilla on niin huono maine asunnottomienkin keskuudessa, etteivät he halua mennä tällaisiin paikkoihin, vaan nukkuvat mieluummin kadulla. Tällä tavalla yksi haastateltavista kommentoi asuntolassa asumista:

Mä vähän pelkäsin, että tää Ruusulankatu on samanlainen mesta, kun joku esim. joku Hietsu. Täällä on paljon rauhallisempaa. Onhan tää ihan niiku lottovoitto! Vaikka mä olisin päässy sinne Mäkeläntäälle, en olisi suostunut meneen. Mä asun mielummin, teidät sä, Kurvissa, ku siel on sellanen biojäte astia. Siellä sai olla rauhassa, kukaan ei koskaan käynyt häiritsee.

Suurimmat syyt asunnottomuuteen olivat päihteiden käyttö, mikä haastateltavien mukaan alkoi jo hyvin nuorena iässä, noin 12–14 -vuotiaana sekä vuokrarästit, joiden myötä useampi haastateltava oli menettänyt luottotietonsa ja asunnon saaminen oli vaikeutunut huomattavasti. Useampi haastateltava totesi, ettei oma elämäntyyli ole mahdollistanut oman asunnon hankintaa. Myös vaikeat perhesuhteet, kyseenalaiset lapsuudenkodin olot, kouluongelmat ja vääränlaisiin ystäväporukoihin ajautuminen nuorena mainittiin syiksi asunnottomuuskierteeseen. Asunnottomuus lisää motivaation puutetta pidättäytyä päihteistä, kun tietoa tulevaisuudesta ei juuri ole. Samalla työssä tai koulussa käyminen, sosiaalisten suhteiden ja arkirytmien ylläpitäminen hankaloituvat.

Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että Helsingissä on asunnottomia sen vuoksi, koska täällä ihmiset ovat laiskoja ja saamattomia. Ihmiset päättävät itse asua jonkin aikaa kavereiden luona, mutta puoli vuotta myöhemmin he huomaavat asuvansa siellä vieläkin. Taloudellinen ahdinko, luottotietojen menetys ja pikavippivelat vaikeuttavat asunnon hakua ja elämäntilanteen tasapainottamista.

Sanotaan näin, että kaikki alle kaksikymmentävuotiaat ketä on kodittomia, ne on ne pikavipit.

Silloin kun meni todella, todella huonosti. Mua ei todellakaan kiinnostanut maksanko tään laskun vai ostanko pari pulloa viinaa.

Myös päihteidenkäyttö ja tukiverkoston puute nähtiin olennaisiksi syiksi asunnottomuuteen ja varsinkin päihteidenkäyttäjällä raittiutta tukeva verkosto on olennainen osa muutosprosessia. Usein välit omaan perheeseen ja läheisiin ovat katkenneet, jolloin sosiaalisia suhteita joutuu luomaan uudelleen. (Hall.) Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että asunnottomaksi joutuminen oli ihmis-

ten oma vastuu ja he olivat omilla teoillaan ja valinnoillaan järjestäneet itsensä sellaiseen tilanteeseen. Yleisesti toivottiin nopeampaa puuttumista asunnon hankkimiseen, jotta asunnottomuuskausi ei pitkittyisi.

Mä oon hyvä, kun pomppaan sieltä biojäteastiasta. Se on valitettavaa, että jotkut joutuu vetään kovemman koulun kautta, Jos ei ole sukulaisia, ystäviä eikä oikein mitään. Jos sattuu oleen jonkun päih-teiden kanssa jotain ongelmia, ei se motivaatio siitä kasva. Sit sä odottelet ja täyttelet lappuja, ehkä ens kuussa.

Sit mä oon niinku nukkunu noissa vessoissa. Sieltäkin yleensä niinku kirjaimellisesti heitetään ulos. Kerran siivooja potkas mua päähän, tiputtaa vettä päälle ja jotain raivoo siinä. Ei se oikein luo sitä motivaatiota. Vois pikkasen nopeemmin, vaikka ennen kun ihmisellä alkaa se asunnottomuus. Sillä ois jo tulossa joku.

7.3 Asukkaiden kokemukset Ruusulankadulla asumisesta

Kukaan haastateltavista ei maininnut mitään erityisiä toiveita tai odotuksia, joita heillä olisi ollut ennen asumispalveluysikköön muuttamista. Yksi asukas kertoi pelänneensä vähän etukäteen, millainen paikka Ruusulankadun asumispalveluysikkö todella olisi asua, ja olisiko siellä kuinka rauhatonta, kuten monissa muissa asuntoloissa ja asumispalveluysiköissä. Kaikilla kokemukset asumisesta olivat olleet tähän asti melko positiivisia. Keskusteluissa nousi esille, että asukkaille etukäteen luvattua kuntosalia asumispalveluysikköön ei ollut rakennettu, vaan yhteisiin tiloihin oli tuotu muutamia kuntoilulaitteita. Kaikista haastateltavista huokui tavalla tai toisella tyytyväisyyden tunne siitä, että he olivat päässeet asumaan tähän tuettuun asumiseen.

Arki on helvetin hyvä, oma asunto ja sitä oon sisustanut ja kalustanut. Voi olla rauhassa ja tehdä kaikkii normaaliasioita, mitä en ole ennen pystynyt.

Muutama asukkaista kertoi avoimesti, että koki Ruusulankadulla sijaitsevan asumispalveluysikön ja tuetun asumisen tarjonneen jo kaiken mahdollisen avun, ja nämä haastateltavat olivatkin valmiita jatkamaan eteenpäin ja muuttamaan asumaan vähemmän tuettuun asumismuotoon. Yksi asukas sanoi tuetun

asunnon saannin olleen todellinen lottovoitto, kun ei enää tarvinnut asua kadulla. Eräs toinen haastateltavista kertoi, ettei tiennyt mitään asumispalveluyksiköstä ennen sinne muuttoa:

Ei oikeestaan, ei mulle ollu kerrottu tästä paljon mitään, niin ku sainoin mä tulin tänne vaan haastatteluun mut ne anto suoraa avaimen käteen.

Muutamilla asukkaista oli voimassaolevia varoituksia, joita oli annettu kyseenalaisesta käyttäytymisestä. Haastateltavien mukaan kolmesta varoituksesta joutuu muuttamaan pois. Haastateltavista kaikki toivat ilmi, että he yrittävät käyttäytyä sääntöjen mukaisesti, vaikka se joskus onkin heille vaikeaa. Yksi vanhempi asukas piti paikkaa hänelle hieman vieraana, koska muut asukkaat olivat häntä huomattavasti nuorempia. Kaikki asukkaat pitivät Ruusulankadun asumispalveluyksikön sijaintia hyvänä, koska palvelut ovat lähellä ja kulkuyhteydet kaikkialle erinomaiset.

7.4 Ruusulankadun työmallit

Haastateltavien arki asumispalveluyksikössä oli hyvin erilaista. Toisilla arki rullasi hyvin ja he saivat omat asiansa hyvin hoidettua. Toisilla taas päihteidenkäyttö oli runsasta ja jokapäiväistä, mikä toi haasteita tietynlaiselle arkirytmille. Kaikki haastateltavat pystyivät huolehtimaan terveydellisistä ja taloudellisista asioistaan.

Osa oli tehnyt sosiaalitoimen kanssa suullisen sopimuksen siitä, että oma sosiaaliohjaaja tai sosiaalityöntekijä maksoi toimiston välityksellä vuokran ja loput rahat tulivat haastateltavan omalle tilille. Näin varmistettiin asumisen pysyvyys, koska kaikki haastateltavat eivät pystyneet hallitsemaan rahankäyttöään. Osalla asukkaista sosiaalitoimistosta tulevat tuet maksettiin kahdessa erässä, jotta rahallista tukea tulisi tasaisemmin ja tulot riittäisivät koko kuukaudelle. Kolmella haastateltavista raha ja päihteet olivat läheisesti yhteydessä toisiinsa, ja suurin osa tuista meni suoraan päihteisiin.

Haastateltavat olivat sitä mieltä, että asumispalveluyksikössä sai asua melko rauhassa ja myös omissa oloissaan, jos niin halusi. Muutama haastateltavista totesi naapuriasunnoissa asuvien henkilöiden joskus öisin metelöivän ja hakaavan asuntojen ovia. Henkilökunnan on vaikeaa puuttua näihin tilanteisiin ja tällaiseen käytökseen. Haastateltavat kertoivat itse soittaneensa poliisipartioita paikalle, kun tilanne ei useinkaan rauhoittunut. Kaikki haastateltavat kertoivat ainakin käyneensä viikoittaisissa kerrokokouksissa, joissa keskusteltiin oman kerroksen ja koko talon asioista. Kerrokokouksissa sai kertoa omia fiiliksiä, pääsi vaikuttamaan talon asioihin ja tapahtumiin sekä näki muita kerroksessa asuvia. Kerrokokouksiin osallistuminen on vapaaehtoista.

Jos kerrospalaverin jälkeen haluaa, voi pyytää omaan himaan, jos on jotain mistä haluaa puhua.

Kerrokokouksissa oli aina mukana kerrosohjaaja ja pientä syömistä, mikä toimi haasteltavien mukaan hyvin motivoivana tekijänä kerrokokouksiin osallistumiselle. Kerran kuukaudessa Ruusulankadun asumispalveluyksikössä järjestetään koko talon yhteinen kokous, johon kaikki asukkaat ja työntekijät ovat tervetulleita. Näissä kokouksissa asukkaat eivät olleet käyneet yhtä paljon kuin omissa kerrokokouksissaan. Joissain kerroksissa oli hyvä yhteishenki, mutta kun useita asukkaita on menehtynyt ja uusia asukkaita muuttanut tilalle, ilmapiiri kerroksissa muuttuu. Asukkaat olivat myös motivoituneita hoitamaan omat asiansa hyvin ja heillä oli kokemus siitä, että omien asioiden hoitaminen onnistui pääasiassa itsenäisesti. Haastateltavien mukaan henkilökunnalta saa kuitenkin apua erilaisissa tilanteissa ja asioiden hoitamisessa, jos siihen on tarvetta.

Mä olen just sen kaiken avun saanu, et musta on tullut normaali yhteiskunnan jäsen.

7.5 Tuettu asuminen

Kaikki haastateltavat olivat saaneet apua henkilökunnalta, jos olivat sitä pyytäneet ja tarvinneet. Varsinkin Ruusulankadun asumispalveluyksikköön muuttami-

sen jälkeen apu ja tuki olivat erityisen tärkeitä. Henkilökunta oli auttanut asukkaita taloudellisten tukien hakemisessa ja muissa käytännön asioiden hoitamisessa – haastateltavien mukaan ohjaajat lähtivät vaikka asukkaiden mukaan virastoihin asioita hoitamaan ja henkiseksi tueksi, jos siihen oli tarvetta.

En edes koskaan käyttänyt mitään sossua, en edes ole tiennyt tai osannut. Mä olen aina elänyt ilman rahaa tai kavereiden tai muijan rahoilla.

Suurin ja tärkein osa henkilökunnan tarjoamasta avusta oli koostunut erilaisista keskusteluluista ja henkisestä tuesta, joita asukkaat pitivät erityisen tärkeinä. Asukkaat arvostivat sitä, että ohjaajat olivat paikalla jatkuvasti ja aina valmiita keskustelemaan ja kuuntelemaan, kun haasteltavia oli alkanut ahdistamaan, he eivät saaneet unta tai muuten vain tunsivat olonsa levottomaksi.

Aina jos haluat mennä jutteleen, kyllä sieltä tulee yleensä joku jutteleen, Ne yrittää saada aina sen omaohjaajan tai oma. kerrosohjaajan, so ei ole niin kyllä sieltä tulee aina joku muu. Mä kävin tossa parin viikon ajan yöllä jutteleen, mua ahdisti niin paljon, että en pysty nukkuun ja ajattelin koko ajan jotain itsemurhaa.

Jos on paska päivä, menee vaan suoraan jutteleen fiiliksestä, niin ne kuuntelee. Puhuu siinä jotain järkevää takaisin. Ainakin toi henkinen puoli toimii täällä.

Oman ohjaajan kanssa työskentelyä pidettiin myös tärkeänä. Oman henkilökohtaisen ohjaajan kanssa puhuminen ja kuulumisien vaihto antoi vaikutelman, että joku välittää ja on aidosti kiinnostunut asukkaiden elämästä. Henkilökuntaa pidettiin pääsääntöisesti rentona ja mukavana ja haastateltavat olivat hyvin kiitollisia ohjaajien tuesta ja kuunteluavusta.

Mä kävin tossa parin viikon ajan yöllä jutteleen, mua ahdisti niin paljon, et en pystynyt nukkuun. Ne sano et tuu jutteleen. Mä kävin parin viikon ajan siellä joka yö, aina muutaman tunnin ja kyllä se auttoi. Sileen on hyvä et ne on olemassa.

Muutama haastateltava kuitenkin kertoi, että asumispalveluyksikössä on myös sellaisia ohjaajia, joiden kanssa on vaikeaa tulla toimeen. Nämä haastateltavat kokivat joutuneensa ohjaajien silmätikuiksi ja heidän tekemisiinsä puututtiin hei-

dän omasta mielestään helpommin ja huonolla asenteella.

Ohjaajat kuitenkin järjestelmällisesti hoitavat asukkaiden asioita ja olettavat, että yhteisiä pelisääntöjä noudatetaan. Väkivaltaista käytöstä Ruusulankadun ei hyväksytä lainkaan, vaan sellaisesta saa tapahtuneesta ja yhteisistä keskusteluista riippuen varoituksen ja hädön asumispalveluysiköstä. Keskustellessamme erään haastateltavan kanssa väkivallasta, tapahtuneista tappeluista, yleisestä turvallisuudesta sekä ohjaajien mahdollisista puuttumiskeinoista tällaisissa tilanteissa, kertoi haastateltava erään ohjaajan olleen erittäin vaarallisessa tilanteessa aikaisemmin kesällä:

Menee väliin, mut jos ei sitten käskyttämällä rauhoitu, niin sit soittaa kytät. Mikä on ihan hyväkin, kun ne tulee aika nopeesti. Kyllä ne yleensä ite käskyttää... Alkukesästä yksi ohjaaja meni tappeluun väliin, niin sai melkein ite puukosta ja se oli melko kusinen tilanne, kun se ei meinannu saada tota ulko-ovea auki, sähkölukko ei toiminu ja psykoosissa oleva ihminen tulee sit puukon kanssa perään.

Ruusulankadun asumispalveluysikkö ei ole päihteetön. Keskustelimme haastateltavien kanssa päihteiden käytöstä talossa ja mitä vaikutuksia sillä on omaan päihteidenkäyttöön. Kysyimme myös, miten henkilökunta tukee päihteettömyyttä ja miten ympäristö vaikuttaa päihteiden käyttöön tai päihteettömyyteen. Kaikki, paitsi yksi haastateltavista mainitsi, ettei Ruusulankadun asumispalveluysikössä asuminen suoranaisesti tue heidän päihteettömyyttään. Muutamalla haastateltavalla päihteiden käyttö oli lisääntynyt Ruusulankadulle muuton jälkeen ja he olivat alkaneet käyttää vahvempia päihteitä, koska heidän mukaansa asumispalveluysikössä päihteidenvälitys on helppoa.

Mulla vähän sellasta sekäkäyttöä, mutta sekin on alkanut vasta ennen ku mä tänne muutin. Ennen tätä paikkaa muuta kun pilveä pössyttelin, mut täällä on tultu kokeiltua kaikki mahdollinen.

Osa asukkaista totesi, että Ruusulankadulla on vaikea olla ilman päihteitä, koska aina joku tulee tarjoamaan ja kaikki muutkin ovat päihtyneitä. Kolme haastateltavaa oli ollut muutamista viikoista lähes puoleen vuoteen ilman päihteitä ja he totesivat, etteivät kerrokokoukset millään tapaa enää palvelleet heidän

Ruusulankadulla asumistaan. Omien sanojensa mukaan he eivät halunneet tehdä tuttavuutta uusien asukkaiden kanssa, koska tiesivät millaista elämää nämä uudet asukkaat elävät. Ne, jotka olivat olleet useamman kuukauden ilman päihteitä, olivat jo saaneet henkisen yliotteen päihteiden käytön lopettamiseen.

Näitä asukkaita ei häirinnyt muiden asukkaiden päihteiden käyttö, vaan he pidättäytyivät muiden asukkaiden seurasta ja viettivät paljon aikaa Ruusulankadun asumispalveluyksikön ulkopuolella. Nämä haastateltavat mainitsivatkin, että heidän päihteettömyytensä saattoi häiritä muita. Heidän mukaansa niille, jotka ovat päihteidenkäytön lopettaneet, tullaan tarjoamaan aktiivisemmin päihteitä. Toiset kehuvat ja sanovat itsekkin haluavansa samaa, toiset taas ovat kateellisia ja suhtautuvat hyökkäävästi ja negatiivisesti niitä kohtaan, jotka ovat lopettaneet päihteidenkäytön.

7.6 Hengellisyys ja merkityksellisyys

Koska Sininauhasäätiöllä on kristillinen tausta, halusimme selvittää, onko kristillisyys näkynyt mitenkään asumisyksikön arjessa. Kysyimme haastateltavilta heidän suhteestaan hengellisyyteen. Kukaan haastateltavista ei kokenut olevansa uskossa, mutta heillä oli ajatuksia ja mielipiteitä aiheesta. Yksi haastateltavista kertoi uskovansa enemmän johonkin muuhun, kuin ihmisiin. Eräs toinen haastateltavista taas piti uskoa ihmiskunnan mielenterveysongelmana - hänen mukaansa tukea voi hakea vain terveestä järjestä.

Haastateltavien mukaan kristillisyys ei näkynyt Ruusulankadun asumispalveluyksikössä ja sen työmalleissa, mutta yhdellä työntekijällä on uskonnollinen tausta ja hän kyseinen työntekijä oli avoimesti kertonut siitä. Työntekijä vetää asumispalveluyksikössä hengellisiä tilaisuuksia monitoimitiloissa, mutta kukaan haastateltavista ei ollut käynyt niissä. Osa haastateltavista oli käynyt Myllypuron ja Hurstin ruoanjaossa. Haastateltavien mukaan seurakunta ei ollut mitenkään erityisemmin ottanut heihin kontaktia asunnottomuuden aikana ja seurakunta oli jäänyt melko etäiseksi tahoksi. Muutama haastateltavista oli saanut seurakunnan diakonilta rahallista avustusta ruokaan, näin hän kertoi tapaamisesta:

Oon mä käynyt ite tossa alfan yläkerrassa, Töölön diakonilla. Se myönsi mulle viistoista euroo safkaan. Se sano, että kassakuitista kattoo, jos johonkin muuhun menny, niin ei tartte tulla koskaan mun naaman eteen. Se oli semmonen mummo, että se oli nähny vittu kaikki kusetukset ynnä muut. Mut se meni siihen mihin se pitikin. Se oli todella yllättynyt. Mä sanoin, että niinhän mä sanoin. Kyllä mä sanani pidän.

7.7 Tulevaisuuden näkemykset

Kysyimme haastateltavilta, missä näkevät itsensä 5-10 vuoden päästä. Haastateluihin osallistuneilla henkilöillä ei ollut erityisen suuria odotuksia tulevaisuudelle, vaan he toivoivat perustoimentuloa, hyvää kaveriverkostoa, työpaikkaa, ammattia ja omaa asuntoa. Yleisesti haastateltavat halusivat laittaa oman elämänsä järjestykseen, jotta elämänrytmi tasaantuisi ja asioita voisi suunnitella jatkosakin.

Niitä pitää olla, vaikka ne ei toteutuskaan, pakko olla. Tavoitteita. En mäkään loppujenlopuksi paljon vaadi elämästä muuta kun, mä en vittu mitään miljoonii tai lottovoittoa ajattelekkaan tai mitään tämmösii. Mä ajattelen vaan, että mä vaan pärjään. En mä tarvii mitään muuta.

Haastateltavilla oli melko realistiset tulevaisuuden toiveet, kuten yksi asukkaista kommentoi.

En mä hirveitä vaadi elämältä. Semmosia, mitkä on toisille täysin itsestäänselvii. Mitkä ei edes ajattele sitä omaa tilannetta. Se on heille itsestään selvää

Muutama haastateltava piti viittä vuotta elämässä pitkältä ajalta, heidän oli vaikea kuvitella itseään niin pitkän ajan päähän ja osa vain totesi pystyvänsä elämään päivän kerrallaan tällä hetkellä. Haastateltavat uskoivat itse vahvasti omiin toiveisiinsa ja näkemyksiinsä tulevaisuudesta ja pitivät niitä saavutettavissa olevina tavoitteina. Tiedettiin, että suunnitelmat olivat saavutettavissa kovalla työllä ja pitkäjänteisellä asenteella. He toivottivat kaikki päättäjät ja poliitikot tervetulleiksi tutustumaan omaan elämäänsä, jotta nämä näkisivät mitä asumis- palveluyksikössä, kadulla ja päihdekierteessä eläminen todella on.

Tapaamista. Tervetuloa meille. Tulis tsiikaan miten eletään! Tervetuloa, kyllä mää kahvit keitän, jos niillä pokka riittää tulla tänne. Muuta kun puhuu paskaa siellä pöntöissä ja säätelee tommisia vitun idioottijuttuja, että kolmesataa saisi tienata, ketä se kannustaa?

8 POHDINTA

*Auttamistyön perustarkoitus on olla hyvän palvelukses-
sa. (Laitinen & Hurtig 2006, 60.)*

8.1 Johtopäätökset

Asunnottomuutta on vaikea tutkia ilmiönä monestakin eri syystä, mutta pääasiassa siksi, että asunnottomista ihmisistä koostuvat tilastot koskevat ainoastaan palveluiden käyttäjiä. Asunnottomuutta tutkiessa on vaikeaa selvittää, kuinka jatkuvia asunnottomuusjaksot ovat ja kuinka paljon ihmisiä on vuoden sisällä asunnottomina, sillä useissa tapauksissa asunnottomuus on vain väliaikaista. Haastateltavien elämäntilanne ja vaikeasti tavoitettavuus luovat haasteita seurannan jatkuvuudelle ja asettavat helposti vertailuasetelman niin sanotun normaaliväestön ja asunnottomien välille. Riskinä saattavat olla epätodelliset ja yksipuoliset tutkimustulokset, kun tutkittavilla asunnottomilla on tiettyjä palveluita, joiden piiristä heidät tavoittaa ja heidän voi elämäntilanteessaan olla epämu-kavaa yrittää hahmottaa tilanteeseen johtavaa syy -ja seuraussuhdetta (Lehtonen ja Salonen 2008,18).

Ruusulankadun asumispalveluyksikön asukkaiden toiveet ja odotukset asumisyksiköstä ovat haastateltavien mukaan toteutuneet hyvin ja he olivat koke-neet asumispalveluyksikössä asumisen kokonaisvaltaisesti hyvänä asiana. Monilla haastateltavista ei ollut aikaisempaa kokemusta tuetusta asumisesta, joten heillä ei ollut vertailukohdetta Ruusulankadun asumispalveluyksikössä asumiselle. Kaikki haastateltavat kokivat saaneet asumiseen riittävästi tukea. Asukkaat kertoivat saavansa terapeutista keskusteluapua ohjaajilta, jos sitä tarvitsivat ja heidän kokonaisvaltainen hyvinvointinsa vaikutti lisääntyneen tuetun asumisen myötä. Useat haastateltavista kertoivat, että ilman tuetun asumisen mahdollisuutta he eivät olisi näin hyvässä tilanteessa tai välttämättä edes hengissä.

Kaikki haastateltavat mainitsivat, että Ruusulankadun asumisyksikkö ei ole onnistunut tukemaan asukkaiden päihteettömyyttä. Kuitenkin kuudesta haastateltavasta kolme oli ollut ilman päihteitä muutamista viikoista useisiin kuukausiin ja vain kahden asukkaan kohdalla päihteiden käyttö oli lisääntynyt. Haastateltavat asukkaat kertoivat, että Ruusulankadun asumispalveluyksikön henkilökunta ei millään tavoin pysty tukemaan päihteiden käytön vähentämistä, koska talon rakenne ja siellä asuvien ihmisten päihteidenkäyttö luo haastavan ilmapiirin päihteettömyydelle. Tuetulla asumisella on kuitenkin positiivinen vaikutus päihteiden käytön vähentämiselle ja oman elämän järjestykseen saamisella, jos asukas on siihen itse motivoitunut. Päätelmänä voisi kuvata, että asumispalveluyksikön työmallit tukevat päihteistä irrottautumista, koska muutama oli niistä päässyt eroon. Voidaan vain olettaa, että haastateltavat eivät osanneet nimetä, mitä tukea he ovat saaneet päihteettömyyden tukemiseen.

Ruusulankadun asumispalveluyksikön haastattelutuloksista saattoi havaita, että tuettu asumismuoto on yksi hyvä tapa auttaa ihmisiä, jotka ovat asuneet pitkään kaduilla ja ilman omaa asuntoa. Tuettu asuminen antaa tilaisuuden harjoitella itsenäistä asumista ja tarjoaa tukea porrasmallisesti, mikä puolestaan mahdollistaa yksilöllisen tuen tarjoamisen. Tuetun asumisen muotoja tulisi ehdottomasti lisätä ja muutenkin ennaltaehkäisevään työhön ja tehokkaampaan sosiaalipalveluiden ohjaukseen tulisi panostaa.

8.2 Jatkotutkimusehdotukset

Ruusulankadun asumisyksikön asukkaiden kokemuksia ja näkemyksiä on nyt tutkittu kaksi kertaa vuoden sisällä. Honkakoski ja Marjanen (2013) tekivät keväällä ensimmäisen tutkimuksen aiheesta ja tämä opinnäytetyö on jatkanut saman aiheen tutkimista. Haastattelimme molemmat vain pientä osaa Ruusulankadun asukkaista ja useiden asukkaiden ääni ei päässyt kuuluviin näin pienessä tutkimuksessa. Haastatteluidemme perusteella nousi esille kysymys siitä, voisiko jo pidemmällä omassa kuntoutumisessaan olevia henkilöitä hyödyntää kokemusasiantuntijuuden roolissa. Sininauha-Asunnot toivottavasti käyttävät asiantuntijoita tulevaisuudessakin esimerkiksi vertaistukihenkilöinä.

Muun muassa Mielenterveyden keskusliitto käyttää paljon kokemusasiantuntijoita kouluttajina, tiedottajina ja erilaisissa kehittämistehtävissä. Heidän jakamansa kokemusperäinen tieto voi olla terapeutista kuntoutujalle ja se lohduttaa varmasti vastoinkäymisiä kohdanneita. Lisäksi Kokemusasiantuntijoiden käyttö voidaan nähdä ennaltaehkäisevänä metodina, jolla voidaan antaa nuorille mahdollisuus ymmärtää, mitä asuminen kadulla ja päivittäinen päihteidenkäyttö todellisuudessa on ja mihin se johtaa. (Mielenterveyden keskusliitto.)

Toinen vahvasti tutkimusprosessin aikana esille tullut kehittämisen kohde oli ihmisten avun tarpeen havaitseminen aikaisemmin, jotta asunnottomuuteen ja päihteidenkäyttöön olisi käytettävissä työkaluja jo ennen kuin tilanne on todella vakava. Yksi haastateltavista mainitsi, että hän olisi tarvinnut apua jo paljon aikaisemmin ja ennen kadulle joutumista, mutta kukaan ei sitä hänelle tarjonnut. Monet haastateltavista eivät tunteneet sosiaaliturvajärjestelmää, eivätkä tieneet, mistä he voisivat palveluita hakea ja mihin palveluihin heillä oli oikeus.

Kaivataan varmasti lisää tutkimusta siitä, miksi yhä useampi nuori aikuinen ajautuu asunnottomaksi nyky-yhteiskunnassa ja miksi sosiaalipoliittiset päätökset sekä konkreettinen työ nuorten auttamiseksi eivät kohtaa. Miten emme tavoita nuoria asunnottomuusuhan alla olevia tarpeeksi ajoissa? Palveluita kehitettäessä tulee aina huomioida kokemusasiantuntijoiden näkemykset ja saada asiakkaan ääni kuuluviin. Toisaalta pitää muistaa myös hyödyntää ammatillisten asiantuntijoiden tietoa ja taitoa, joka vahvistaa ja luo pohjaa aiheesta tehtävälle tutkimukselle ja toimii teoriapohjana erilaiselle tiedolle.

8.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Haimme opinnäytetyötä varten tutkimusluvut luvat Sininauha-Asunnoilta ja Helsingin kaupungin tutkimuslupalautakunnalta. Haastattelimme lopulta tutkimusta varten kuutta Ruusulankadun asumispalveluyksikössä asuvaa henkilöä, koska haastattelut oli haastavampaa toteuttaa, kuin olimme alussa suunnitelleet. Myös haastateltavien konkreettinen mukaan saaminen oli aikaa vievää, joten lopulta

ajattelimme kuuden haastateltavan materiaalin riittävän työtämme varten. Kaikki haastattelut onnistuttiin toteuttamaan toiveidemme mukaisesti Ruusulankadun asumispalveluyksikön tiloissa ja haastateltaville oli varmasti luontevampaa kertoa tarinansa heille tutussa ympäristössä ja luottamuksellisesti.

Opinnäytetyössämme pyrimme kaikella tapaa kunnioittamaan haastateltavien itsemääräämisoikeutta. Haastateltavat saivat itse valita haastatteluiden tapahtumapaikan ja saivat hyvin vahvasti vaikuttaa haastattelun ajankohtaan. Aina haastateltavat eivät halunneet vastata kaikkiin haastattelutilanteissa esitettyihin kysymyksiin ja tässä kunnioitettiin aina heidän omaa toivomustaan. Toisinaan hyvin henkilökohtaisista ja vaikeista asioista keskustellessa toinen haastatteli-joista toi haastattelutilanteessa esille, ettei haastateltavan tarvitse vastata sellaisiin kysymyksiin, jotka tuntuvat liian henkilökohtaisille. Haastateltavien allekirjoittaessa suostumuslomakkeen selitimme haastatteluprosessin, luottamusky-symykset sekä lupasimme valmiin opinnäytetyön luettavaksi kaikille halukkaille.

Laadulliselle tutkimukselle onkin tyypillistä, että aineistoa tarvitaan juuri sen ver-ran kuin tutkimustehtävän kannalta on välttämätöntä. Vaarana on usein tämän-kaltaisissa tutkimuksissa kylläntyminen, mikä tarkoittaa sitä, että aineistoa on silloin tarpeeksi, kun se ei enää tuota uutta tietoa tutkimusta varten. (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 50) Tutkimuksessa voi tapahtua myös tulkinnal-lisia virheitä, jos tutkija kysyy haastateltavilta vääränlaisia kysymyksiä tai ei osaa tulkita niitä oikealla tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa ei aina voida ta-voitella yhtä totuutta, vaan tutkijan haasteena on tuottaa konstruktion ymmärret-tävään muotoon myös lukijoille. (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka. 2009, 24–25).

Haastattelut ovat asukkaiden näkemys asioista ja haastatteluissa esitetyistä kysymyksistä. Emme voi millään todistaa heidän kertomiaan asioita todeksi, mutta lähdemme siitä ajatuksesta, että keskustelut ovat olleet luottamuksellisia ja totuudenmukaisia, eikä meillä ole tarvetta kyseenalaistaa niitä. Tärkeää meil-le on haastatteluaineiston oikein tulkinta niin, että haastateltavat eivät ole tun-nistettavissa ja heidän sanomisilleen ollaan uskollisia. Haastatteluista käytettyjä lainauksia pyrimme käyttämään oikeissa asiayhteyksissä ja niin, että ne ovat

yhteydessä keräämäämme aineistoon ja teoreettiseen viitekehykseen ja opinnäytetyön julkaisun jälkeen tuhoamme kaiken materiaalin, mitä olemme koonneet tutkimusta tehdessämme. Haluamme kunnioittaa yhteistyötahomme toivomuksia ja arvoja opinnäytetyön suhteen, mutta samalla halusimme tuoda esille asukkaiden näkökulman tuetusta asumisesta ja Ruusulankadun asumispalveluysiköstä.

8.4 Opinnäytetyönprosessin pohdinta

Opinnäytetyön valmistuminen on ollut raskas, mutta opettavainen kokemus. Tämä opinnäytetyö on erityisesti mielenkiintoinen työprosessiltaan siksi, että Katja Peltola tuli mukaan tutkimuksen tekemiseen vasta sitten, kun opinnäytetyön suunnitelma oli jo esitelty. Yhteistyömme oli sujuvaa ja prosessia oli joutuvampaa tehdä, koska aina tarvittaessa sai toiselta voimia ja henkistä tukea yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi.

Koko opinnäytetyön prosessi oli uutta ja se opetti paljon, mitä laadullinen tutkimus todellisuudessa on. Etukäteen emme osanneet hahmottaa, mitä haastattelijoina ja tutkijoina olemiselta vaaditaan varsinkin, kun kyseessä oli herkkä ja tunteita herättävä aihealue. Opinnäytetyöprosessi opetti etsimään ja tutustumaan alan kirjallisuuteen sekä erottelemaan niistä laadukkaat ja aiheetta koskevat lähteet. Huomasimme heti prosessin alussa, että asunnottomuutta on Suomessa tutkittu yllättävän vähän ja suurin osa kirjallisuudesta on melko vanhentunutta. Erilaisia tutkimuksia on kyllä tehty ja lopulta löysimme lähteitä työtämme varten melko helposti.

Asunnottomuus ja tuettu asuminen kiinnostivat meitä jo ennen tutkimuksen aloittamista, mutta Ruusulankadulla tehdyt asukkaiden haastattelut avasivat meille aivan uuden näkökulman aiheeseen. Tuntemus asunnottomuuden ilmiöistä tuli opinnäytetyönprosessin aikana tutuksi. Myös asunnottomuuden rinnakkaisvaikutukset alkoivat näyttäytyä eri valossa. Haastattelut olivat antoisia ja herättäviä kokemuksia ja ehdottomasti koko tutkimusprosessin parhaita hetkiä. Ihmiset kertoivat itsestään sellaisella rehellisyydellä ja aitoudella, että se jätti jälkensä meihin.

Oli kunnia, että haastateltavat halusivat ja pystyivät kertomaan meille, tuntemattomille ihmisille niin henkilökohtaisia asioita. Haastattelut olivat toisaalta myös tutkimuksen haasteellisin osuus, koska haastateltavia oli vaikea tavoittaa. Olimme kuitenkin keskustelleet keskenämme asiasta ja varautuneet tähän jo ennen haastatteluiden aloittamista. Yhden haastattelun jälkeen olimmekin sitä mieltä, että näistä ihmisistä tulisi ehdottomasti kirjoittaa kirja, koska nämä ihmiset ansaitsevat tulla kuulluksi ja heidän tarinansa ja elämännäkemyksensä ovat niin mielenkiintoisia, että niistä voisi moni meistä oppia paljon. He opettivat meille paljon paitsi tulevina sosiaalialan ammattilaisina, myös tavallisina ihmisinä. Tutkimus toivottavasti edesauttaa jatkossa hyvää kommunikaatiota asumispalveluyksikön asukkaiden ja työntekijöiden kesken, ilmentää Sininauha- Asunnoille asukkaiden näkökulmia asumispalveluyksiköstä ja tarjoaa yksikön ohjaajille työkaluja omaan työntekoon ja sen kehittämiseen.

Koko opinnäytetyön prosessi ja asunnottomuuden tarkastelu antoi omalle oppimiselle uusia näkökulmia. Se laittoi pohtimaan ihmisen haurautta ja yhteiskunnan roolia heikomman auttajana. Pystyykö nyky-yhteiskunta pitämään kaikista huolta? Ammatilliselta kannalta prosessi opetti sen, miten toimia haastavissa ammatillisissa tilanteissa ja mitä apua ja osaamista on olemassa. Tämä työ antoi ammatillista vahvuutta kohdata erilaisia ihmisiä ja vastata vaativiin asiakastilanteisiin. Tämän opinnäytetyön jälkeen voimme rehellisesti sanoa, että tämä ammatti on kutsumus ja olemme iloisia siitä. Olemme saaneet hyvät lähtökohdat kehittyä ja jatkaa tästä eteenpäin. Eräässä haastattelussa asukas kertoi, että on osallistunut useisiin tutkimuksiin ja haastatteluihin, joita asunnottomuudesta on tehty. Tämä haastateltava oli saanut eräänä päivänä lahjan eräältä haastattelun lukeneelta ihmiseltä ja se oli ollut kaikille mieltä lämmittävä kokemus.

Töölöläismummo lähetti mulle ja broidille villasukat. Mul on ne odottamassa kylmii ilmoi. Mua lämmitti kyllä sydäntä, jos oisin saanu viissataa euroa, mua ei ois paskaakaan kiinnostanu se. Mut taas villasukat, mä tiedän et ens talvena mua lämmittää ne, se mummo lämmitti mun sydäntä. Mä oon vaatimaton, en mä tavoittele mitään miljoonii tai muuta, koska mä tiedän että se ei ole mun kohdalla mahdollista.

LÄHTEET

- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen ARA. Asunnottomat 2012. Selvitys 1/2013. Viitattu 16.7.2013.
<http://www.ara.fi/download/noname/%7B491574C4-A0A1-4DD0-9A69-AC60B18BBB23%7D/24182>
- Asunnottomien yö 2013. Viitattu 22.10.2013
<http://asunnottomienyo.fi/materiaalit/>
- Asunnottomuudesta. Ympäristöministeriön julkaisu 613. Helsinki: Asunto ensi a. Asunnottomuus ilmiönä. Viitattu 2.5.2013.
http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunnottomuus
- Asunto ensin b. Asunto ensin -periaate. Viitattu 13.5.2012.
http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/asunto_ensin_-periaate
- Asunto ensin c. Asunnottomuutta ennaltaehkäisevä työ. Viitattu 15.5.2013.
http://www.socca.fi/asunto_ensin/irti_asunnottomuudesta/ennaltaehkaiseva_työ
- Ara Asumisen ja rahoittamisen kehittämiskeskus. PAAVO Pitkäaikaisasunnottomien vähentämishjelma 2012–2015. Viitattu 15.6.2013
- Granfelt, Riitta 2003. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki : Ympäristöministeriö
- Granfelt, Riitta; Forsman, Soile; Helin, Heidi; Männistö Päivi & Josefsson Anna-Maija ym. 2007. Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA.
- Hakala, Pirjo 2002. Ihmisen kokonaisvaltainen auttaminen. Riitta, Helosvuori Esko, Koskenvesa, Pauli, Niemelä & Juhani, Veikkola toim. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja
- Hall, Pekka Päihteettömästä yhteistyöstä itsenäiseen asumiseen –projekti. Projektin päätöstilaisuus. Oskelakoti Oy – aidosti yleishyödyllinen. Viitattu: 19.10.2013
<http://www.settlementti.fi/oskelakoti/historiaa/paihteettomasta-yhteisosta-itsen/projektin-paatostilaisuus/>
- Helin, Matti; Hiilamo, Heikki & Jokela, Ulla 2010. Diakonia työ –asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.

Helsingin Diakonissalaitos. Tuettu asuminen. Viitattu: 19.10.2013

<https://www.hdl.fi/fi/joulutesti/547-tuettu-asuminen>

Helsingin kaupunki 2013. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma.

Ruusulankatu. Viitattu: 2.2.2013

http://www.hel.fi/hki/Sosv/fi/Hankkeet/Pitkaaikaisasunnottomuus/hankkeet/pitkaaikaisasunnottomuus_ruusulankatu

Helsingin kaupunki 2013. Sosiaali- ja terveysvirasto, Asumisen palvelut. Viitattu 10.10.2013.

http://www.hel.fi/hki/sosv/fi/asunnottomien_palvelut/asumisen_tuki

Helsingin seurakunnat. Diakonia auttaa. Viitattu: 15.5.2013.

<http://www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/meilahti/diakoniaauttaaajatukee.html>

Helsingin uutiset 2012. Myllypuron kirkko majoitti kodittomia asunnottoman yönä. Viitattu: 15.5.2013.

<http://www.helsinginuutiset.fi/lukijanuutiset/165970-myllypuron-kirkko-majoitti-kodittomia-asunnottomien-yona>

Hiilamo Heikki, Pesola Ulla & Tirri Sirpa, 2008. Kirkon ruoka-apu. Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä & Tiina Silvasti toim. Toisten pankki – ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Stakes.

Honkakoski, Sanna & Marjanen, Anna 2013. Uusien asukkaiden odotukset Ruusulankadun asumispalveluyksiköstä. Opinnäytetyö. Diakoniamattikorkeakoulu.

Hurtig, Johanna & Laitinen Merja toim. 2006. Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-kustannus: Jyväskylä.

Hynynen, Raija toim. 2005. Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Ympäristöministeriö: Helsinki

Hänninen Sakari, Karjalainen Jouko, Lehtelä Kirsi-Marja & Silvasti Tiina, 2008. Johdanto: Leipäjonoista ruokapankkeihin. Toisten pankki – ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Stakes.

Jalkautuvan sosiaalityön esite. Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveysvirasto.

Kantoluoto, Anne 2011. Kertomuksia asunnottomuudesta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos. Viitattu 15.5.2013.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28110/kertomuksia>

%20asunnottomuudesta.pdf?sequence=2

Kirkkolaki (1054/1993)

Kokkonen, Paula; Räihä, Jarmo; Remes, Marja-Liisa; Ojankoski, Teija; Hinkkanen, Pekka; Fredriksson, Peter; Hujala, Anne; Lindén, Jarmo; Teronen, Hilppa & Mutalahti, Timo ym. 2008. Pitkäaikaisasunnottomuuden poistaminen vuoteen 2015 mennessä - raportti. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma. Viitattu 19.10.2013.

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=79084&lan=fi>

Koski, Päivi 2013. Asunnottomien parissa työskentelevien näkemyksiä asunnottomien asuttamisongelmista. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Viitattu 19.10.2013.

http://www.asuntoensin.fi/files/2757/Gradu3_Paivi_Koski.pdf

Kyngäs, Helvi & Vanhanen, Liisa 1998. Sisällön analyysi. Hoitotieteen laitos. Oulun yliopisto.

Lappalainen-Lehto, Riitta; Romu, Maija-Liisa & Taskinen Mailis 2008. Haasteena päihde. Ammatillisen päihdetyön perusteita. WSOY: Helsinki

Laulaja Jorma, 2002. Diakonia uskon ja rakkauden risteysessä. Riitta Helosvuori, Esko Koskenvesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola toim. Diakonian käsikirja. Helsinki: Kirjapaja

Lehtonen, Leena & Salonen, Jari 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. Viitattu: 19.10.2013

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38367/SY_3_2008.pdf?sequence=1

Luntamo, Mari 2012. Terve asunnoton – hanke. Arviointiraportti. Terveyskeskus, Helsingin kaupunki: Helsinki

Mattila, Kati-Pupita 2010. Asiakkaana ihminen – työnä huolenpito ja auttaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mielenterveyden keskusliitto. Kokemustieto, Kokemusasiantuntijatoiminta. Viitattu 19.10.201

http://www.mtkl.fi/liiton_toiminta/vertaistuki/kasitteita/kokemusasiantuntijatoiminta/3.

Mielenterveyslaki (1116/1990)

Niemelä Pauli, 2002. Diakonia ja ihmiskäsitys. Riitta Helosvuori, Esko Kosken-

- vesa, Pauli Niemelä & Juhani Veikkola toim. Diakonian käsikirja.
Helsinki: Kirjapaja
- Nuorteva Johanna 2008. Asunnoton yhteiskunnan jäsenenä – sosiaalisesti syrjäytyneen osallistumismahdollisuudet ja deliberatiivinen demokratia. Sosiaalietiikan pro gradu- tutkielma.
- Päihdehuoltolaki (41/1986)
- Raunio, Kyösti 2006 Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostava näkökulma. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto: Helsinki.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2009. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 13.10.2013.
http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf
- Sininauha-Asunnot 2013. Asuminen ja tukitoiminta. Helsinki. Ruusulankatu. Viitattu 13.5.2013. <http://www.sna.fi/asuminen-ja-tukitoiminta/helsinki/ruusulankatu/>
- Sininauha-Asunnot. 2013. Säätiö. Viitattu 13.5.2012.
<http://www.sna.fi/saatio/toiminnan-tarkoitus/>,
<http://www.sna.fi/saatio/saation-rooli/>
- Sininauha-Asunnot. Viimeinen mohikaani- projekti. Viitattu 20.10.2013
<http://www.sna.fi/kehittaminen/viimeinen-mohikaani/>
- Sosiaalihuoltoasetus (1983/607)
- Sosiaalihuoltolaki (1982/710)
- Suomen Evankelis-luterilainen kirkko. Diakonia. Viitattu: 15.5.2013.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content318232>
- Suomen kirkkohallitus. Diakonia ja yhteiskuntatyö. Viitattu 22.10.2013.
- Suomen perustuslaki 1999/731, 1.3.2000
- Särkelä, Antti 2001. Välittäminen ammattina – näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Tampere: Vastapaino.
- Tainio Hannele, 2009. Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä - näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Viitattu 27.10.2013
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10690/B_39_I_SBN_9789524930574.pdf?sequence=1
- Tampereen yliopisto 2011. Pitkäaikaisasunnottomuus ja Asunto ensin –

periaatteen soveltaminen Suomessa. Viitattu 11.9.2013.

<http://www.uta.fi/yky/oppiaineet/sosiaalityo/yhteystiedot/juhila/first.html>

LIITE 1: Tutkimuskysymykset ja haastattelukysymykset

1. Miten Ruusulankadun asukkaiden toiveet ja odotukset ovat toteutuneet uudessa asumisyksikössä? (verrattuna aikaisempaan tutkimukseen)
2. Kuinka Ruusulankadun asumispalveluyksikön arki ja työmallit ovat käytännössä lähteneet toimimaan?
3. Millainen kokemus pitkäaikaisasunnottomilla on asunnottomuudesta, asumispalveluista ja niiden toimivuudesta (sosiaali- ja terveystalvelut) Helsingissä?
4. Millaista tukea ja apua olet saanut seurakunnalta?

RUUSULANKADUN ASUMISPALVELUYKSIKKÖ JA SININAUHA-ASUNNOT

1. Millaista arki on Ruusulankadun asumispalveluyksikössä? (Mistä sinun arkesi koostuu?)
2. Miten Ruusulankadun asumispalveluyksikkö on vastannut sinun toiveisiisi asumisesta?
3. Miten toiveet ja odotukset Ruusulankadulla ovat toteutuneet? Mitkä eivät ole toteutuneet ja mitkä ovat? Mitä kehitettävää on toiminnassa?
4. Millaista tukea ja apua olet saanut Ruusulankadun asumispalveluyksikön henkilökunnalta?
5. Kuinka jaksat huolehtia omasta hyvinvoinnistasi ja käytännön asioista Ruusulankadulla asuessasi?
6. Missä asioissa tarvitset tukea? Mitä apua niihin saat? Keneltä tai mistä?
7. Miten Ruusulankadun asumispalveluyksikössä päihteettömyyttä?
8. Miten hyvin tunnet Sininauhasäätiön toimintaa?
9. Mitä hyvää Sininauhasäätiön toiminnassa on sinun mielestäsi, miten olet itse hyötynyt heidän toiminnastaan?

ASUNNOTTOMUUS, SOSIAALIPALVELUT JA TUKIASUMINEN

1. Millaisia asioita sinulle nousee mieleen sanasta asunnoton?
2. Miksi Suomessa on asunnottomia ihmisiä?
3. Miten asunnottomuutta voitaisiin vähentää?
4. Kuinka kauan olet itse ollut asunnottomana?
5. Kerro ajastasi ennen Ruusulankadulle muuttamista?
6. Kuinka ihmiset ovat suhtautuneet asunnottomuuteesi?
7. Millaisia kokemuksia sinulla on sosiaalipalveluista Helsingissä?
8. Mitä mieltä olet tuetusta asumisesta?
9. Millaisia aikaisempia kokemuksia sinulla on tuetusta asumisesta?
10. Millaisia palveluita ja apukeinoja asunnottomille ihmisille tulisi tarjota?

DIAKONIATYÖ JA ASUNNOTTOMUUS

8. Mitä hengellisyys sinulle merkitsee?
9. Sininauhasäätiöllä on kristillinen tausta, vaikuttaako se sinun käsitykseen säätiöstä? Miten?
10. Oletko saanut seurakunnalta apua asunnottomuutesi aikana?
11. Millaista apua ja tukea kaipaisit seurakunnalta?

TULEVAISUUS

1. Miten arkielämäsi sujuu tällä hetkellä, mitkä ovat tulevaisuuden haasteet?
2. Missä näet itsesi 5-10 vuoden päästä, mitä toivot tulevaisuudeltasi?
3. Jos saisit lähettää terveisiä poliitikoille ja päättäjille asunnottomuuteen ja vähätuloisuuteen liittyen, mitä sanoisit

LIITE 2: Asuntolaohjaajien informointikirje

Hei!

Olemme kaksi opiskelijaa Diakonia-ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Ruusulankadun asumispalveluysikköön. Tutkimuksemme on jatkoa keväällä 2013 valmistuneelle opinnäytetyölle, jossa Sanna Honkakoski ja Anna Marjanen tutkivat Ruusulankadun asumispalveluysikköön muuttavien uusien asukkaiden toiveita ja odotuksia tukiasumiselta. Nyt tarkoituksemme on tarkastella, kuinka nämä odotukset ja toiveet ovat täyttyneet sekä tutkia asunotto-muutta yleisesti.

Toiveenamme on, että saamme samat vapaaehtoiset haastateltavat mukaan uudelleen. Toivomme myös mahdollisuuksien mukaan, että teillä olisi mahdollista vastata muutamiin kysymyksiimme asumispalveluysikön käytännön arkeen sekä erilaisiin työmetodeihin liittyen. Kaikki haastattelut nauhoitetaan ja materiaaleja käsitellään hienotunteisesti ja kaikki materiaali tuhotaan, kun opinnäytetyö on valmis. Kukaan haastateltavista ei ole tunnistettavissa lopullisesta tutkimuksesta. Haluamme työllämme auttaa asukkaita ja henkilökuntaa luomalla jäsennellyn yhteisen kokoelman niistä tunneista ja käytännöistä, joita Ruusulankadun asumispalveluysikössä on. Tavoite on se, että opinnäytetyömme tulisi olemaan yleishyödyllinen tutkimus, josta olisi apua työntekijöiden arjessa.

Haastattelut on tarkoitus tehdä kesäkuun ja heinäkuun aikana ja haastatteluihin on alustavasti varattu tunti aikaa, tosin tästä haastateltavan ei kannata ottaa paineita, sillä jokainen haastattelu on toki yksilöllinen ja erilainen. Tämän kirjeen lähetämme teille siksi, että toivomme teidän muistuttelevan näitä henkilöitä: (Tähän tulee haastateltavien nimet), jotta he ovat tietoisia siitä, että tällaiseen asiaan liittyvä puhelu on odotettavissa. Haastatteluajat ja paikat sovimme erikseen haastateltavien kanssa.

Kiitos paljon yhteistyöstä,
Miina Pellinen ja Katja Peltola

LIITE 3: Kirjallinen haastattelulupa

Olemme Miina Pellinen ja Katja Peltola Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa haastatteluiden avulla pitkäaikaisasunnottomien henkilöiden kokemuksia Ruusulankadun asumispalveluyksikössä Helsingissä. Tarkoitus on haastatella Töölössä sijaitsevaan, syksyllä 2012 aloittaneeseen Ruusulankadun asumispalveluyksiköön muuttaneita henkilöitä. Tutkimus on jatkoa keväällä 2013 valmistuneeseen opinnäytetyöhön. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka asukkaiden odotukset ja toiveet tuetusta asumisesta ovat toteutuneet ja muuttuneet muuton sekä ensimmäisten haastatteluiden jälkeen.

Haastatteluiden avulla on tarkoitus selvittää, millainen kokemus pitkäaikaisasunnottomilla nuorilla aikuisilla on asumispalveluista Helsingissä ja mitä he odottavat tuetulta asumismuodolta. Haastatteluiden avulla saadaan pitkäaikaisasunnottomilta henkilöiltä tietoa ja kokemuksia Ruusulankadun toimintayksiköstä ja asukkaiden ääni kuuluviin yleisesti tukiasumiseen ja pitkäaikaisasunnottomuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Opinnäytetyö liittyy sosionomi (AMK) ja diakoni tutkinnon suorittamiseen Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Haastateltavien henkilöllisyys ei tule missään tutkimuksen vaiheessa esille. Haastattelut nauhoitetaan ja haastateltavien taustatiedot kerätään kyselylomakkeella. Haastattelut ja kyselyt suoritetaan heinä-elokuussa 2013. Opinnäytetyön valmistuttua haastattelumateriaali ja kyselyt tuhotaan.

Annan suostumukseni haastattelun nauhoittamiseen ja kyselylomakkeen käyttöön tutkimuksellisissa tarkoituksissa.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Kiitos osallistumisesta!